

XV!

ANY IV

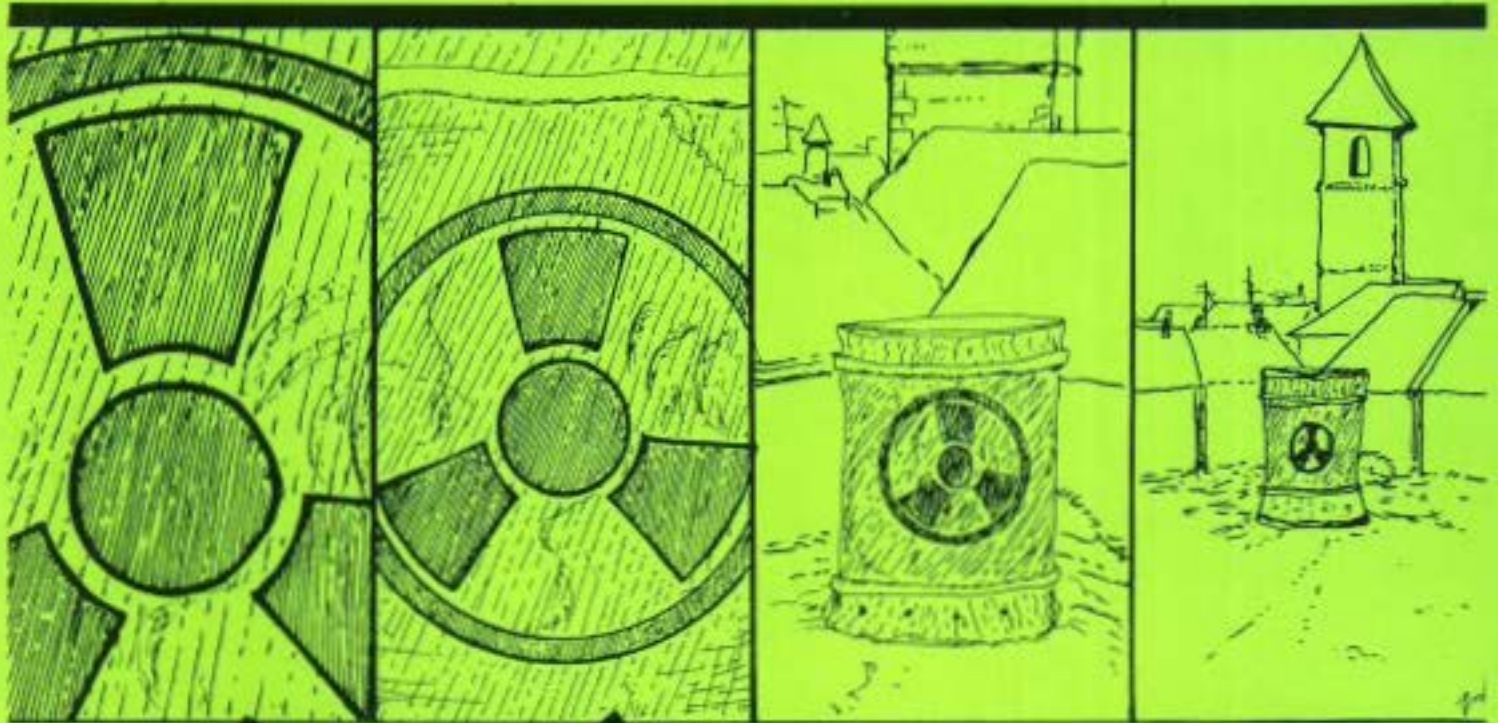
nº 14

Primavera 1990

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

Ajut. 225.- pts.

CEMENTERI NUCLEAR?

AIXÒ

SÍ

QUE

NO.

MORELLA

ESCOLA-TALLER

SUMARI

EDITORIAL	3
MONOGRÀFIC	
– Què és un cementeri nuclear?	4
– Cementeri nuclear als Ports?	5
– Els residus radioactius	6
– Panorama dels abocaments mundials ..	6
– Energia Nuclear – Centrals Nuclears – Accidents Nuclears	7
– Mesures de pressió contra les instal·lacions radioactives	8
COMARCA	
– Notícies de Morella	9
PAÍS	
– La política lingüística del PSOE	10
EL CAMP	
– Nou sistema d'ajudes per les granges de gorrinos	12
LA BÚSTIA	13
RECUPEREM EL NOSTRE PATRIMONI	
– Dansa dels llauradors	14
ORELLA ESCRIVANA	18
PUBLICACIONS	
– Estudi dels noms de les edificacions aïllades del terme de Morella	19
– Mira i Casterà, Joan Francesc	19
OPINIÓ	
– Les Escoles Tallers, una invenció postmoderna	21
CULTURA	
– Creació Vallivana (V)	25
TRADICIONS POPULARS	
– La Banda de Música	26
ECOLOGIA	
– Proposta de Grups Ecologistes	30

Equip de redacció: Carme Segura (Cinctorres), Narcisa Rambla (El Forcall), Ramon Bel i Bartomeu Messeguer (Herbers), Josep Maria Zapater (La Mata), José Borrás -esports-, Ernest Querol, Jesús Sangüesa (Morella), Emili Vinaixa (Portell), Manuel Clemente, Quico Blasco (Soriga), Josep Manuel Falcó (Vilafranca).

Fotografia: Grup de Fotografia de Morella i Salvador Rabaza.

Portada: Javier Perlado.

Dibuixant: Jesus Otti.

Correcció lingüística: Josefina Borrás, Ernest Querol.

Col·laboradors: Tots els que vulguen escriure.

Administració: Rafael Prats.

Distribució: Joan Carles Marcobal.

Edite: L'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports. Correspondència a l'Apartat de Correus nº 18. 12300 Morella.

C.I.F.: G 12080636. – **Imprimeix:** Jordi Dussoy Carcellé. – **Dipòsit Legal:** B. 20.594-1987.

EDITORIAL

Els rumors d'eixa possible instal·lació d'un cementiri de residus nuclears per aquestes zones, ha fet créixer el nerviosisme i la temor a la comarca.

Considerem que és precís que nosaltres com a mitjà d'informació ens fem ressò de les notícies que han aparegut en diversos mitjans i ens veem en el deure d'informar del que podria representar els que ens embotiren un mort d'aquestes característiques.

És massa greu el perill que suposarie la instal·lació d'aquest cementiri perquè callem i ens resignem a acceptar les decisions que massa vegades estan acostumats a prendre per nosaltres i des de fora.

Al que no és d'ací res no li importa i res no sent quan es fereix la comarca, nosaltres plorem quan veiem i sentim que la dessagnen, però sembla que els nostres plors no s'escolten perquè només es fa cas quan hi ha moltes veus, i molts interessos pel mig. El fet que siguem poca gent no ha d'ésser raó perquè ens donen la sentència de mort. I les altres raons no han d'amagar veritats conforme solen fer sempre.

S'acostuma massa sovint a valorar les riqueses amb criteris poc profunds i ens sentim ferits quan observem la consideració que es té de la nostra terra i de la nostra gent. La gent rural, a quina categoria social pertanyem, quan l'única cosa que ens volen donar són les deixalles que produeixen i consumeixen els altres?

Si ningú és qui per decidir per ningú, per nosaltres no es prenguen la molèstia i poden estar segurs que lluitarem per la NO instal·lació d'aquest cementiri.

PRIMERS EN INVESTIGACIÓ
PRIMERS EN VENDA
PRIMERS EN RESULTATS
PRIMERS EN SERVEI

**COMPROVEU ELS NOUS
PLANS PER A CONILLS**

Ací Les gàbies

EXTRONA

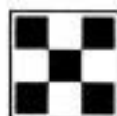
**produir per a
més i millor**

Gallina Blanca Purina

- explotació intensiva
- explotació mitja
- minifundi

**HIGIÈNIQUES - MANEJABLES
DURADERES ECONÒMIQUES**

¡¡SOL·LICITE CATÀLEG INFORMATIU!!

Gallina Blanca Purina

programa el futur
amb la investigació d'avui

DISTRIBUIDOR EN ESTA ZONA: C/ Sant Lluís, 54 - Tel. 45.00.00
ANTONIO MOLES SEGURA CINCTORRES

MONOGRÀFIC

Què és un cementeri nuclear?

Un cementeri nuclear és el lloc on es guarden els residus radioactius produïts principalment en les Centrals Nuclears.

Segons els tipus de residus que es dipositen, els cementeris es classifiquen en cementeris nuclears de mitja i baixa activitat i cementeris d'alta activitat.

CEMENTERIS DE MITJA I BAIXA ACTIVITAT

Després d'haver analitzat els diversos sistemes adoptats en la resta de països industrialitzats, Enresa ha arribat a la conclusió que la solució idònia és situar-los en instal·lacions a poca profunditat, separant-los de la biosfera mitjançant les següents barreres de protecció:

1a. Barrera. Físico-química. La constitueix el propi residu una volta condicionat, immobilitzat en una matriu sòlida, normalment de ciment i dintre d'un recipient adequat, de tal manera que s'eviti la dispersió del seu contingut.

2a. Barrera. D'enginyeria. Una vegada garantida l'estabilitat del residu condicionat, després d'un procés denominat caracterització, aquest serà introduït en Cubells (grans caixons de formigó armat) que, una vegada plens i tancats, es cobreixen de capes aïllants i filtrants que impedeixen l'entrada d'aigua al seu interior; instal·lant, a més, els corresponents sistemes de drenatge i col·locant damunt una cobertura de tipus vegetal que els protegeix de l'erosió.

3a. Barrera. Geològica. És el mig en el que se situen els residus, amb la missió de retenir o retardar l'eixida dels elements químics emmagatzemats, en el cas improbable que es produeixi, en quantitats nocives per al medi ambient, durant cents d'anys, és a dir, mentre hi existeixi una activitat apreciable.

En el BOE de 2 de novembre de 1989 aparegué publicada l'ordre ministerial per la qual es concedeix l'autorització de construcció per a l'ampliació de la instal·lació nuclear de emmagatzemament de residus sòlids en la "Sierra de Albarrana" en la finca de "El Cabril" en la província de Còrdova.

CEMENTERIS DE RESIDUS D'ALTA ACTIVITAT

L'emmagatzemament definitiu per als

residus d'alta activitat és el que planteja majors dificultats tècniques. Ha de mantenir aïllats i allunyats del contacte amb la vida els perillosos isòtops de plutoni durant milers i milers d'anys. Qualsevol error podria repercutir de manera catastròfica, no ja en els nostres nés, sinó en civilitzacions totalment diferents de la nostra.

D'ahí que en un primer moment es pensara que el millor seria posar-los en una nau espacial i allunyar-los del nostre planeta. El problema és que els llançaments a l'espai encara estan poc perfeccionats i una errada com la del Challenger podria ser catastròfica en dispersar el verí.

La millor solució per als tècnics consisteix en disposar els residus d'alta activitat amb una sèrie de barreres artificials, a fi d'aïllar els residus durant dilatats períodes a efectes d'impossibilitar que pugue arribar a la biosfera per cap dels camins possibles i amb això afectar els éssers humans.

1a. Barrera. Tracte d'immobilitzar els residus en una matriu sòlida estable, duradera i de baixa taxa de lixiviació pels agents exteriors (ciment, asfalt, vidre, roques sintètiques).

2a. Barrera. Serà un contenidor de forma que siga químicament inert, mecànicament resistent i estable a altes temperatures.

3a. Barrera. És l'anomenada d'enginyeria, on es guardaran els contenidors (estructura, blindatges, refrigeració...).

4a. Barrera. Coneguda com barrera geològica. Se l'imagina capaç de detenir o retardar la fuga dels ràdio-isòtops en el cas que les tres anteriors fallaren. Per això se suposa l'enterrament dels residus a gran profunditat (600 a 1600m.) en mines, salines, o en argiles, o en roques granítiques.

En l'actualitat solament dos països han seleccionat ja el lloc en el qual se soterraran de manera definitiva els residus d'alta activitat: la República Federal d'Alemanya, que ha optat per una mina de sal en Gorbelen i Estats Units, que va triar en 1987, la muntanya de Yucca, un lloc del desert de Nevada, pròxim a la Vall de la Mort.

A pesar l'elecció, el debat entorn al tema no ha decaït en EE.UU i dia a dia es confirma que són enormes els problemes tècnics per soterrar amb plena seguretat uns residus que seran perillosos durant desenes de milers d'anys. Les exigències plantejades per l'Agència de Protecció del Medi Ambient sobre fuites màximes als 1.000 i als 10.000 anys són tot un repte per als tècnics.

Altres factors com la presa de consciència que el clima pot canviar també que qüestiona el lloc elegit. En el desert de Nevada quasi no plou ara, però una modificació climàtica que comportara un augment de les pluges podria convertir l'emplaçament en menys segur, a causa de les filtracions.

Els problemes tècnics arriben a extrems inimaginables. Els científics debaten fins i tot com marcar aquests recipients plens de verí perquè l'escriptura la compreguen els homes que habiten el planeta d'ací a milers d'anys, que potser utilitzen un llenguatge que no tingue res a veure amb qualsevol dels utilitzats actualment.

Algunes cites d'importants científics ens mostren l'enorme dificultat per resoldre el problema des del punt de vista tècnic:

"Cap emplaçament podrà tenir totes les característiques desitjades per al dipòsit ideal, cal trobar la solució òptima encara que alguna de les característiques del lloc no siguin del tot desitjables... l'anàlisi i la determinació d'un emplaçament per a dipòsit geològic és tanmateix intrigant. No existeixen precedents de l'enorme quantitat de temps que es necessita i la complexitat i profunditat de la informació geològica... és en extrem difícil assegurar la idoneïtat d'un emplaçament i predir amb certesa els factors que farien que els residus arriben a la superfície des del dipòsit". (F. A. DONATH).

"En la meua opinió la qüestió més important no és saber quantes persones moriran sobre la base estadística... més bé la qüestió és si volem imposar a les futures generacions la necessitat de viure de forma permanent amb monitors de radiació, cosa de la qual, en l'actualitat, no disposem". (R. O. PHOL).

Cementeri nuclear als Ports?

El 4 de juliol de 1984, el govern espanyol va autoritzar la creació de l'Empresa Nacional de Residus Radioactius S.A. (ENRESA) perquè gestionara tots els residus radioactius que es produïren a l'Estat espanyol. Els aspectes de les activitats que tinguen relació amb la Seguretat Nacional o amb la protecció radiològica seran supervisats i controlats pel Consell de Seguretat Nuclear, organisme controlat pel Parlament.

Un dels objectius prioritaris d'Enresa és buscar localitzacions per als distints repositoris o magatzems radioactius.

Per iniciar aquesta tasca va desplegar aquests anys enrere el projecte L.F.A. que va consistir en fer un inventari de totes les formacions geològiques disponibles en l'Estat espanyol formades per materials acceptables per a un emmagatzemament de residus d'Alta Activitat. Les zones triades estan compostes de granits, sals i argiles i suposen quasi la meitat del territori espanyol.

En una segona fase i una volta realitzar l'inventari, segueix el procés de selecció en una sèrie de fases, la primera de les quals són els estudis regionals d'alta (projecte ERA) hauria d'estar concloua a finals de 1989.

Segons fonts d'Enresa les zones actualment en estudi són: regions de l'Ebre, Cantàbric, Llevant-Ibèrica, Duero i "MAESTRAT".

Com es pot comprovar totes les denominacions aparegudes en l'informe del projecte ERA són prou imprecises menys de la de "MAESTRAT", la qual cosa fa sospitar que aquesta zona sigui la que tingue més números de la nefasta "loteria".

En aparèixer les primeres informacions a la "Hoja del Lunes de València" el 6 de novembre de 1989, gràcies a les filtracions d'un tècnic que va participar en els estudis del projecte EPA, ENRESA de seguida es va apressurar a desmentir l'informació, alegant que el projecte està en fase d'estudi i encara no s'ha escollit cap zona de les esmentades anteriorment.

De moment no es tenen més dades referents a aquest projecte ja que la citada empresa guardi en secret tots els estudis que està realitzant a l'efecte perquè com el procés pot durar 10 o més anys no volen que la població s'alarmi abans d'hora sobre la possible ubicació

d'un cementeri de tan infaustes conseqüències per al futur de la zona o comarca seleccionada.

Actualment, els residus d'alta activitat generals en les Centrals Nuclears es guarden en unes piscines de les quals estan dotades totes. Allí, sis metres d'aigua atenuen l'altíssima radioactivitat fins nivells tolerables i el boro introduït en ella absorbeix neutrons i impedeix així

que els isòtops fissionables puguin generar una reacció en cadena.

Quatre o cinc anys és el plaç previst perquè els elements combustibles gastats romanguen en la piscina, però a manca d'un lloc més adient per guardarlos es mantenen allí molt més temps.

El combustible gastat i el grau d'ocupació en les Centrals Nuclears espanyoles és el següent:

RESIDUS RADIOACTIUS D'ALTA EMMAGATZEMATS A 31-12-87

	CENTRALS NUCLEARS						
	Zorita	Garaña	Alm. 1	Alm. 2	Ascó 1	Ascó 2	Cofrentes
COMBUSTIBLE GASTAT +U	20	111	85	72	63	22	69
GRAU D'Ocupació %	32	47	40	34	32	11	15

Falten dades de les Centrals de Vandellós 1, 2 i Trillo.

Segons les previsions d'Enresa cap a l'any 2015 caldrà començar a construir les instal·lacions i cap a l'any 2020 s'haurà de disposar del magatzem per guardar els residus radioactius.

Així és que en un plaç d'uns 10 ó 15

anys s'haurà de prendre la decisió sobre la ubicació definitiva del cementeri nuclear.

Per a una decisió de tanta transcendència no pensem que és molt de temps.

Els residus radioactius

S'anomenen residus radioactius a la matèria radioactiva que es forma en estat sòlid, l'origen d'aquests residus apareix en el cicle dels reactors nuclears i en tots els estadis d'aquest cicle, des de l'extracció de l'urani, en el reactor i després del reactor.

A més a més dels residus sòlids es produeixen també matèries radioactives en forma líquida i gasosa que s'anomenen efluent.

La classificació dels residus i efluent es fa en funció de si són dèbils, mitjanament o forta radioactius. La característica comuna a tots els residus és que són agressors de la Biosfera en general i dels éssers humans en particular. La capacitat d'agressió d'aquests elements pot fer que es mantinga en períodes de temps molt llargs, poden arribar a ser actius en molts milers d'anys. Una vegada s'ha activat radioactivament un element no hi ha cap mitjà físic o químic que pugui detenir la desintegració espontània del nucli i en conseqüència l'emissió de radioactivitat. L'única cosa que cap, és esperar a què passe el temps suficient perquè es vagi desintegrant i es converteixi en un element químic estable.

Tendim a pensar quan es tracta de residus que sempre pot haver algun mitjà de reciclatge, de manera que aquests es puguin utilitzar per a alguna cosa. La

utilitat, però dels residus radioactius és prou perillosa, com a exemple citarem el Plutoni 239 (Pu) que és un residu que s'origina en els reactors nuclears -5 kg. de Pu per tona de combustible gastada-, bé, el Plutoni, és un element molt apreciat i molt perillós; se'n diu que és l'àtom més perillós que l'ésser humà ha intentat d'introduir en la vida industrial i que la més petita partícula origina càncer, a més a més, el seu període de vida activa pot arribar fins als 24.360 anys. On està la utilitat d'aquest element?, per què és tan apreciat? La resposta és que es tracta d'un element estratègic per a la fabricació d'armament atòmic i en fan falta pocs quilos per fabricar una bomba atòmica.

La utilitat majoritària dels residus radioactius és la que té una finalitat armamentística i açò és un fet constatable. Els residus de baixa i mitja activitat "només" precisaran especials mesures de protecció i vigilància en alguns centenars d'anys. El Cesi 137, un altre element radioactiu, té un període de semi-desintegració de 30 anys, però resultarà potencialment perillós en un període de temps de 600 anys. Per període de semi-desintegració s'entén el temps necessari perquè es desintegren la meitat dels àtoms de qualsevol substància radioactiva.

Els residus d'alta activitat i període de semi-desintegració llarg, hauran d'acomodar-se molt ben protegits en intervals de temps superiors als 400.000 anys.

Ens podem trobar també amb elements, com és el cas del Neptuni (Np) que està present com a producte en els residus de la fissió nuclear, que no pot ésser dipositat en contenidors i que sobreviu a qualsevol sistema de contenció. La ràdio-toxicitat d'aquest element és de 200 vegades la del Plutoni.

Hem comentat la vida mitjana d'aquests elements però convé que diguem també el perill que comporta viure amb ells. La radioactivitat és incompatible amb els components bàsics de la vida i es coneixen els efectes catastròfics que ocasionaria sobre la vida humana si hi haguere alguna fuga d'aquest material.

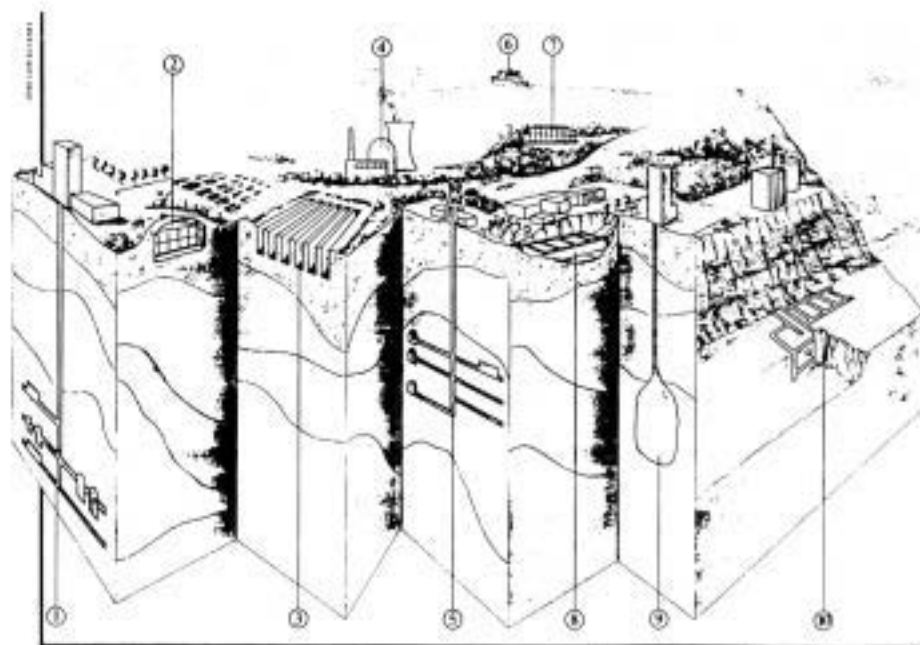
Els efectes de la radiació serien més problemàtics sobre els mamífers que sobre els insectes, i dins del mateix grup seria més perillós sobre els individus en període de creixement (els xiquets respecte als adults).

El Cesi 137 es concentraria en els músculs, l'Estronci 90 en els ossos, el Iode 131 en la glàndula Tiròides... Ampliant la seva acció nociva no sols en aquell moment sinó també sobre la transmissió hereditària.

Panorama dels abocaments mundials

El dibuix mostra diferents maneres de tractament de residus ja existents o en fase de desenvolupament.

- 1.- Túnel a 500-800 metres de profunditat (Suïssa).
- 2.- Magatzem de naus soterrades (El Cabril, Espanya).
- 3.- Magatzem de fins 8 metres de profunditat.
- 4.- Incineració després de tres dies de refredament.
- 5.- Habilitació de mines de sal (Alemanya).
- 6.- Abocaments marins.
- 7.- Contenidors de formigó a l'aire lliure (França).
- 8.- Piscines a les centrals nuclears.
- 9.- Cavernes profundes.
- 10.- Túnel en coves rocoses sota el mar Bàltic (Suècia).

Energia Nuclear – Centrals Nuclears – Accidents Nuclears

Si hi ha residus i cementeris nuclears és que existeixen llocs on es produeixen, aquests indrets són les "famoses" centrals nuclears. Però que són les Centrals Nuclears? La descripció –encara que un tant tècnica– es la següent: "Una central nuclear és una central termo-elèctrica. És a dir, una instal·lació que aprofiteja una font de calor per convertir en vapor a alta temperatura un fluid que circula per un conjunt de canonades i li porta als àlambes d'una turbina, aquest eix està connectat a un grup generador d'energia elèctrica.

La diferència fonamental entre una central tèrmica convencional i una nuclear resideix en el focus de calor. En les primeres el focus de calor es produeix per la combustió del carbó, fuel-oil, gas, etc.; i en les segones per la fusió dels àtoms del combustible nuclear (urani o plutoni). (1)

Una volta hem vist què és una central nuclear, cal dir que aquest tipus d'energia és una de les causes principals dels greus problemes de contaminació i destrucció del medi ambient –incloent-hi la vida humana–. És igualment la causa principal dels problemes dels residus nuclears que tants de problemes proten arreu del món.

I si existeixen centrals nuclears, evidentment i a pesar de la tecnologia que hi ha, també existeixen els accidents nuclears, i darrerament, des de fa uns anys tots hem pogut saber –abans s'amagaven– que més de 3 o 4 accidents, i algun molt prop d'ací, han passat per eixe món.

Anem a posar ara un exemple del que potser hage estat l'última advertència d'accident nuclear com diu Robert Gale, un metge del centre Mèdic de la Universitat de Califòrnia.

A l'accident nuclear de Txernòbil de 1986, i amb dades soviètiques –generalment conservadores–, Gale calcula que en els propers 50 anys moriran de càncer unes 50.000 persones en tot el món com a conseqüència directa de la radioactivitat emesa per l'accident, més un nombre doble de càncers no mortals; a banda s'esperen milers de malformacions genètiques, especialment en Rússia i països de l'Est, així com danys sobre el material genètic humà a llarg termini.

Gale acaba el llibre (amb el títol en castellà Txernòbil: La última advertència) amb dues conclusions; creu que qualsevol ajuda mèdica en cas de guerra nuclear seria irrisòria. Txernòbil haurie

d'estimular tot metge conscient a comprometre's amb el procés per la pau mundial. Per altra banda, després de vore el patiment de centenars de persones i el tràgic destí d'alguns metges com Orlov, metge de la central, Gale pense que s'ha de detenir l'expansió de qualsevol ús de l'energia nuclear. "El món ha de considerar la utilització d'una energia que no permet errors al ser humà. En aquest sentit, segons Gale, Txernòbil és l'última advertència". (2)

"Després d'aquest accident, el somni d'una indústria nuclear segura ha acabat. On va estar l'error? Una tecnologia que prometie tant no ha superat l'interrogatori al banc dels acusats. La gent accepta els accidents aeris, la ruptura de preses, els aliments enverinats, i els accidents de circulació perquè se'ls va informar d'aquests riscos; però es va afirmar que l'accident de Txernòbil no podria passar mai.

La doctrina "risc-benefici" una volta més es converteix en un mecanisme per imposar les tecnologies contaminants, assegurant que els beneficis són molt superiors als riscos. S'utilitza molt sovint la bona voluntat de la gent, que pensa que "si la indústria nuclear fóra realment perillosa el govern no la permetria". Un

repàs a la història de la indústria nuclear demostra que els estudis finançats buscaven descartar els aspectes negatius d'una activitat nascuda de la producció de les armes atòmiques i la propulsió nuclear. "Per aquestes i altres circumstàncies" continuament reapareix el debat de la seguretat i els seus costos i la viabilitat de plans d'evacuació segurs, així com el problema dels emplaçaments amb garanties les freqüents parades i avaries i la falta d'alternatives per al control dels residus radioactius, per no dir les constants connexions entre usos "civils i militars". Aquesta darrera causa, la compra-venda del negoci, en resum, fa que la indústria nuclear i els governs interrelacionats amb els seus interessos optaren per "no parlar i controlar els mitjans de comunicació".

"... Catàstrofes com la de Txernòbil i accidents com el de Harrisburg i més recentment com Vandellòs, reafirmen una vegada més la crisi de l'energia i indústria nuclear. Abandonar l'energia nuclear no sols s'ha convertit en una bandera sota la que s'uneixen diversos i contradictoris sectors; és una via possible sempre i quan existeixque voluntat política o s'aconsegueixque forçar-la".

"... El fet d'abandonar l'energia nuclear a Espanya signifiqui una via amb innumerables avantatges per a la pau, la salut i la seguretat del poble. Aquest camí de progrés, per exemple, implicaria millorar l'eficàcia energètica impulsant l'estalvi i la conservació de l'energia, promovent el seu ús eficaç i el buscar fonts energètiques alternatives tan prompte com es pugue. Tot açò signifiqui buscar una alternativa als 7.000 megavatis nuclears prevists per al 1992 com aportació del sector nuclear al consum elèctric, i incidir per aconseguir una disminució de consum global, evitant el malgastament actual i potenciant els sectors econòmics de baix consum elèctric i energètic, a banda de l'aplicació de mesures anticontaminants a les centrals tèrmiques de fuel i carbó".

"... Aquest programa implicaria l'estudi fidel de les previsions reals d'augment o disminució de consum, ja que el sector elèctric va mentir o es va equivocar sobredimensionant les necessitats

del parc nuclear i infrautilitzant altres fonts i instal·lacions generadores d'electricitat. Utilitzar aquests qualificatius tan amables és raonable ja que de la mateixa manera que els fabricants d'armes pressionen el ministeri de defensa per augmentar les comandes i exportacions, així com les inversions en la cursa d'armaments, el sector elèctric -i darrere d'ell la banca- busque els seus beneficis en l'augment del consum i de les inversions en els grans projectes, així com el pagament de les tarifes cada volta més altes per part de l'usuari".

"... L'oposició espanyola a l'energia nuclear mai s'ha escoltat al Parlament. Aquesta oposició ha estat al marge de les institucions i al carrer ha estat presidida molt sovint. Molt al contrari, la indústria nuclear ha anat imposant els seus criteris amb l'ajut de les lleis i els jutges, de la Direcció General de l'Energia i la Junta d'Energia Nuclear entre altres estaments i institucions".

"... Davant d'aquesta realitat, per forçar l'abandó de l'energia nuclear és molt important que les corporacions locals i les mancomunitats de municipis i comunitats autònomes afavoresquen l'estalvi de l'energia, les noves tecnologies i la desnuclearització del territori. Per tot açò, cal mantenir l'opinió pública en una posició crítica, trencant l'últim argument de la indústria nuclear: el tòpic de què no hi ha més alternativa i que estem en un carreró sense eixida. Espanya es troba en bones condicions per desmuntar el programa nuclear degut al baix nivell de dependència. Com més es tarde pitjor, i més difícil serà. (3)"

(1) Enciclopèdia ELECTRICITAT i ENERGIA.

(2) Revista INTEGRAL, Juny 1988. Els següents paràgrafs entre cometes també pertanyen a aquest article.

(3) Extracte d'un article de Jordi Bigas (Greenpeace) titolat: La era post-Txernòbil. Revista INTEGRAL.

Mesures de pressió contra les instal·lacions radioactives

Degut a la perillositat i a la hipotecació del futur de la comarca en la que s'instal·le el cementiri nuclear, el govern té previstes una sèrie de mesures econòmiques per callar o afeblir les protestes dels ciutadans.

En una ordre apareguda en el BOE el mes de gener de 1989 s'estableix una quantitat de 350 milions de pes. per any mentre la instal·lació estigues en operació i una quantitat variable de 3 milions de pes. per Tm. de combustible emmagatzemat per a la comarca que albergue el cementiri d'alta activitat.

Un exemple de lluita que ens pot allisonar als habitants dels Ports és el cas de la comarca de Los Serranos, situada a l'interior de la província de València, en la que s'havia decidit instal·lar un magatzem de parallams radioactius al municipi de Domeño.

Malgrat que l'Ajuntament de Domeño va cedir al xantatge dels diners (unes deu vegades menys que amb els residus d'alta), els habitants de la comarca no ho van acceptar. Van organitzar una coordinadora anti-parallams i gràcies a l'oposició dels altres ajuntaments i a les mobilitzacions populars, organitzades per la coordinadora, que moltes vegades van aplegar fins la ciutat de València, van aconseguir que es paralitzara el projecte.

Escarmentades les autoritats pel revés sofert a Los Serranos, probablement la decisió sobre la ubicació del magatzem d'alta activitat es farà en forma de decret llei. La qual cosa farà molt més difícil la lluita contra esta decisió.

Tot i això, els ecologistes estudiosos del tema aconsellen prendre una sèrie de mesures i mobilitzacions abans que la publicació del decret llei siga efectiva.

Un primer pas és el declarar cada ajuntament el seu municipi zona desnuclearitzada. Encara que aquesta declaració no tingue molta validesa legal perquè el tema és competència exclusiva del govern de l'Estat, servirà per recordar als governants que estem sensibilitzats en aquest tema i no tolerarem una nova agressió. (Amb la Tèrmica ja en tenim prou).

També es podria començar a mobilitzar a la població. No amb molta rapidesa i precipitació, puix el tema va ser per a llarg termini i no convé que la gent es quede decebuda al cap de poc temps. És preferible començar a poc a poc però amb la consciència que aquesta lluita ha de ser llarga.

Els polítics que manen titllen d'alarmistes tots els partidaris d'engegar esta sèrie de mesures. Però convé tenir present que solucions tècniques permanents

per a l'emmagatzemament definitiu de residus d'alta activitat no existeixen. Per això la ubicació d'aquest monstre probablement anirà a parar a aquelles zones que amb unes certes condicions geològiques aptes presenten menor conflictivitat social.

Drogueria

Pintures
Garcia

Articles per a Belles Arts

C/ Zaporta, 15 - Tel. 16 08 73
MORELLA

COMARCA

NOTICIES DE MORELLA: CAMPANYA CONTRA LA FAM.

El passat 31 de març vam fer el darrer acte de la Campanya on amb una participació d'unes 50 persones, es va celebrar el Sopar de Fam (una llesca de pa amb oli i una infusió de paliol). Primer es va pregar per un canvi de les nostres actituds, i posar en primer terme el compartir amb els que pateixen per causa nostra, pel nostre viure còmodament i sense pensar amb els altres. Per tancar l'acte van donar el seu testimoni Toni Polo i Sussi Melero, gent d'aquestes terres que han estat durant tres anys a Calapuja (Sud del Perú), com a missioners; ajudant els més pobres d'aquella terra, la pitjor econòmicament de tota Amèrica del Sud.

Després de veure la forma de vida d'aquella gent, veiem que ens estan donant un crit de justícia: "és gràcies a nosaltres que poden viure bé", i dins la nostra comoditat no podem més que donar una resposta: compartir, perquè el que tenim no és nostre, és de tots els humans i tots tenen dret a viure.

Resum de la CAMPANYA 1990

Col·lectes a les misses	114.225 ptes.
Col·lecta per les cases	304.296 "
Hostal Nou	7.839 "
Diversos donatius	105.000 "
Festival de Nadal	109.300 "
Sopar de Fam	162.420 "
	803.080 ptes.

ROBEN A L'ESGLÉSIA DE MORELLA.

La nit del 3 al 4 del passat mes de març, l'Església Arxiprestal de Morella, una vegada més, va ser objecte d'un robatori. Dos llenços del pintor Cruella, una creu de plata, una custòdia, relicaris, copons d'or, una caldereta d'aigua beneïda, una safata de plata, dues corones i el mantell de la MaredeDéu, van ser els objectes robats.

Per cometre aquest fet, els lladres que es van quedar dins l'Església el diumenge a la nit, van tancar la porta de la sagristia. Per eixir dilluns al matí, tan sols van haver d'obrir la porta de les Verges, porta que es pot obrir per dins amb tota facilitat.

OBRES A L'ESGLÉSIA DE SANT JOAN

Amb un pressupost d'uns 30.000.000 de pessetes, la Generalitat Valenciana es fa càrrec de les obres de restauració de l'Església de Sant Joan, que últimament ja havia sofert desperfectes considerables per la qual cosa li calie amb tota urgència aquesta obra.

UNA NIT DE "GAMBERROS"

Una vegada més, alguna gent que està estudiant BUP i COU per ser algun dia "persona de cultura", van demostrar que no sols als llibres i a les aules es demostra la valia -s'aprove o no- d'allò que s'estudie. Açò ve al conte perquè la nit del 10 del passat mes d'abril, uns quants d'aquests personatges es van dedicar després de celebrar (?) l'acabament del segon trimestre, a tirar per terra i destrossar les bosses de brossa que hi havia al carrer per ser recollides al dematí; igualment alguns cotxes que es van creuar pel seu camí van ser també maltractats (ratlles, bonys, antenes trencades).

Últimament cada fi de festa que organitza aquest col·lectiu ha d'acabar per part d'uns quants amb actes de vandalisme que embruten -aquesta vegada amb el fem per terra- la festa de tots.

Davant d'aquests actes sempre cal preguntar-se una vegada més quin tipus d'educació reben i entre tots donem als joves d'aquest poble. I una vegada més es repeteix que educar no sols vol dir saber molt de física o llenguatge... sinó i sobretot saber conviure amb tots els altres.

Per acabar caldrie preguntar a aquests brètols que a ben segur no llegiran aquestes lletres -quina nova "gamberrada"- ens preparen per l'acabament del curs; que ens avisen i així "ens divertirem" tots.

PRESSUPOSTS MUNICIPALS

Uns 112.000.000 de pessetes és el pressupost que té l'Ajuntament de Morella per aquest any de 1990. El ple on es va aprovar aquesta quantitat per al nou exercici va estar qualificat pel grup Popular del "Ple més important de l'any", però el grup socialista va denunciar una vegada més la falta de projectes i de rigor a l'hora de presentar aquest expe-

dient (un full amb ingressos i gastos). Una vegada més també, el grup socialista va recordar la falta de planificació de futur, recordant que aquest poble ha baixat dels 3.000 habitants.

ESCOLA-LLAR (Comencen les obres)

Aquest passat mes d'abril, van començar als terrenys de l'albereda -damunt de la piscina- les primers obres bàsiques per condicionar el sòl on estarà ubicada la nova Escola-Llar. Després d'anys d'espera pareix "per fi" la cosa va de bo.

EL COTXE DELS MUNICIPALS

En començar les vacances de Pasqua es va poder veure passar pel carrer als dos municipals amb un flamant cotxe Patrol. La pregunta que més de quatre es feien, va vindre de sobte al cap: Per què volen els municipals un cotxe com aquest? Quina utilitat té? Quants de diners ens ha costat al poble? Són preguntes que evidentment entren en una dialèctica sense resposta. Ací, a aquest poble, les coses es fan i es desfan segons el gust d'algu.

ELS BARS DE MORELLA I LA LEGALITAT

Els bars de Morella, des del passat mes d'abril tenen uns cartells ben a vistes que informen sobre la prohibició de servir-beure begudes alcohòliques als menors de 16 anys, com també la prohibició que aquests puguin jugar a les màquines d'atzar. Bé està i ja ere hora. Però a quants bars -sobre tot a l'estiu-treballen menors de 16 anys?

LLICÈNCIA D'OBRES

A 12 de gener d'aquest any, a D. Miguel Gisbert, se li concedeix llicència d'obres per creuar el camí del Moll per desaiugar l'aigua de pluja i fer un mur de contenció de 90 m., en Partida 2a. del Riu.

Quan aquesta llicència ix al públic, les obres ja han començat quan tots sabem que fins que no està concedida la llicència d'obres aquestes no poden començar. O és que a aquest poble encara no tots som iguals i hem de complir tots els mateixos deures? Els que manen, perquè el poble els ha votat, haurien de donar exemple.

PAÍS

A la Secció d'Opinió del *Mediterráneo* dels dies 10 i 12 de juliol del 89 van aparèixer dos articles d'aquest professor i arqueòleg vilafranquí. Per manca d'espai no els hem pogut reproduir abans.

La política lingüística del PSOE

Ferran Arasa

El cap de la sucursal castellonenca de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència ha anunciat que per al curs que ve es dotaran cinc noves línies en valencià. És la contribució d'enguany a la normalització de la llengua. Ja sabíem que els centres les havien sol·licitades, però encara no teníem constància que la Conselleria hagués donat la seua conformitat. Perquè la Conselleria no pren iniciatives, són les escoles les que han de decidir-ho tot i superar els nombrosos entrebancs que l'administració els posa: tot un símptoma de la voluntat transformadora de la realitat social dels socialistes. Potser aquest *laissez faire* no siga en realitat més que l'aplicació de la política liberal del PSOE al camp lingüístic.

Les línies en valencià, probablement la contribució més seriosa a la normalització de la nostra llengua, no són iniciativa de l'administració gestionada pels socialistes. Són producte del voluntarisme de pares i mestres conscienciats, de minories amb veritable voluntat de transformar una realitat absurda que el PSOE ha estat incapaç de canviar. Mentrestant, la gran majoria dels xiquets que tenen el valencià com a llengua materna segueixen rebent la seua educació en castellà, en contra de tots els principis educatius.

Les iniciatives del govern socialista es limiten a actuar en l'ensenyament de manera tímida i vacil·lant: permetre l'existència de línies en valencià, assignaturitzar la llengua i impartir de manera molt irregular l'àrea d'experiències en valencià. La falta d'iniciatives que potencien el valor funcional de la llengua és compensada per la Generalitat amb el reforçament del seu valor simbòlic: rètols, cartells, anuncis, etc. En aquest context, les línies en valencià no són més que un testimoni marginal, un símbol més, la justificació que els permet dir que si fan coses per la llengua: no són més que el producte de la mala consciència lingüística del PSOE.

Les pobres iniciatives dels socialistes a nivell lingüístic difícilment poden ser considerades com un projecte normalitzador que es proposeu invertir el procés de substitució lingüística, i recuperar tots els àmbits d'ús de la llengua. L'alfabetització de l'alumnat en la nostra llengua, el seu ús simbòlic i a l'àmbit cultural, que és tot el que fa (o deixa fer) el PSOE, no permeten la creació de nous parlants. Com a molt permetran l'extensió d'una activitat passiva com és la comprensió, però no la conquesta de nous espais d'ús a nivell social, l'extensió a grups d'immigrants o a grups urbans castellanitzats, i en activitats diferents a l'educació i la cultura com el treball, administració, comerç, política, etc. La llengua viu en tots aquests espais, i si el valencià es queda en el camp de la cultura i l'ensenyament està condemnat a ser utilitzat per una minoria cada vegada menys important socialment.

Aquesta pràctica no mena precisament a la integració social. El 25% de la població valenciana és immigrant, i ara no veu cap necessitat d'aprendre una llengua inútil per a l'ascens social. Els valenciano-parlants, cada vegada més, queden reduïts a l'àmbit rural i a èlits culturals. A més, la castellanització de les grans ciutats, afavorida pels mitjans de comunicació, l'administració i el mimetisme cap a les actituds lingüístiques de les classes dominants, incideixen negativament en els hàbits lingüístics de les zones rurals, que és on es conserva millor la llengua. El que s'està produint és el fenomen contrari al que hauria de donar-se per assegurar, no ja l'extensió de la nostra llengua, sinó la seua simple supervivència: són els valenciano-parlants els qui s'integren en la gran comunitat castellanòfona, i els qui s'integren en la gran comunitat castellanòfona, i els usuaris de la llengua autòctona comencem a quedar-nos en minoria, ja que la gent no sent cap interès per

seguir utilitzant una llengua que serveix per a poc més que parlar amb la família i els amics.

El prestigi de la llengua, la seua utilitat, vénen donades en bona part per les actituds dels grups dirigents de la societat i pels mitjans de comunicació de masses. Si la major part dels missatges que ens arriben són en castellà, si premsa, ràdio, televisió, ensenyament, treball, esports, economia, administració, política i totes les activitats de prestigi en general, es fan en castellà, la nostra llengua seguirà ocupant àmbits de menor categoria en el complex sistema de relacions de la societat moderna i anirà perdent importància i extensió social.

Les xifres són ben clares sobre la situació que la llengua en el País Valencià: en 1980 les enquestes donaven un total de 54,8% dels valenciano-parlants en el conjunt del País Valencià. Segons el cens de 1986 els valenciano-parlants havien baixat a un 49,5% quasi al ritme d'un 1% per any. Entre els menors de 10 anys els valenciano-parlants eren només el 34,5%; i ells són el futur. Aquesta és la situació que el PSOE té entre mans. I 13.000 xiquets estudiants en línies en valencià entre 580.000 (un 2,2%) no podran invertir-la. Cal una actuació de major amplitud que afronte amb decisió i voluntat de canvi aquesta decebedora realitat, si no el futur de la nostra llengua està molt clar.

Caldria preguntar als socialistes què és el que pretenen de cara al futur en el tema de la llengua: la disgregació social, l'assimilació lingüística dels valenciano-parlants, la creació de *quettos* lingüístics? Qualsevol cosa, evidentment, menys la normalització de la llengua i la integració social en una sola comunitat bilingüe. Perquè ací els únics bilingües, i cada vegada en som menys, som els valenciano-parlants. I ensenyant la llengua com a assignatura no es creen individus bilingües, i menys quan les condi-

cions ambientals són tan poc favorables.

En aquesta qüestió el govern valencià està incomplint les seues pròpies lleis, ja que l'apartat 2 de l'article 19 de la **Llei d'Us i Ensenyament del Valencià** diu literalment que, en acabar els estudis, "els alumnes han d'estar capacitats per utilitzar, oralment o per escrit, el valencià en igualtat amb el castellà". I és evident que l'assignaturalització de la llengua no dota els alumnes castellano-parlants dels coneixements necessaris per expressar-se en valencià, ni els motiva a canviar de llengua.

Els nostres governants justifiquen les seues pròpies iniciatives en matèria lingüística amb l'argument que existeix poca pressió social a favor de la normalització lingüística. Però aquesta actitud, que no es planteja corregir quasi tres segles de discriminacions i prejudicis

contra la llengua del País, no sembla precisament pròpia d'un grup polític que es diu progressista: és una actitud clarament conservadora i discriminadora. A més, cal dir que si els sectors castellanistes i secessionistes són tan agressius, és perquè es recolzen en una legislació lingüística ambigua i vacil·lant. Els socialistes podrien fonamentar una política lingüística més clara i decidida, en l'actitud favorable de la població a la normalització lingüística que posen en evidència les enquestes. Però no ho fan: la seua esclerotització ideològica els fa incapaces de modificar una dinàmica d'assimilació lingüística de la nostra llengua per part del castellà, sinó és que aquest és l'objectiu que persegueixen.

El conflicte lingüístic existent en el nostre País entre una llengua dominant (el castellà) que està en plena expansió,

i una llengua secundària (el valencià) que perd terreny any a any, no desapareix pel fet d'adoptar algunes mesures tímides i vacil·lants a mode de façana. Les institucions autonòmiques intenten evitar el conflicte fent concessions a sectors contraris al valencià, tan minoritaris o més com puguem ser els sectors més compromesos amb la defensa de la nostra llengua. És simptomàtic que els socialistes escolten més per l'orella dreta.

La llengua, més que malalta, comença a estar socialment moribunda. I serà responsabilitat històrica del socialisme el que passe, puix són ells els qui poden posar en marxa els mecanismes necessaris per frenar aquest procés. Els falta la voluntat.

  <p>Telèfons: 16 00 08 i 16 01 25 (2 línies) Portal de Sant Mateu, 2 MORELLA (Castelló)</p>	<h1>Carnisseria MANERO</h1> <p><i>Especialitat en embotits casolans</i></p> <p>C/ Sant Joaquim, 16 Tel. 18 10 65 CINCTORRES</p>
---	--

<p>CAFETERIA CERVESERIA MARISQUERIA FREGIDURIA</p>	<h1>«Rourera»</h1> <p>Blasco de Alagón, 22 - Tel. 16 03 08</p> <p><i>Especialitat en tapes de cuina i mariscs</i></p> <p>El millor de Ca Rourera, la seua clientela</p>
---	---

Nou sistema d'ajudes per les granges de gorrinos

La publicació del RD 464/1990, de 6 d'abril, modificant els requeriments per la concessió d'ajudes a les inversions en el sector porcí a través de RD 808/87. Possibilita fer inversions en el sector porcí en uns casos i condicions determinats que a continuació s'indiquen:

A) Explotacions dedicades a l'engreix de porcells, que vénen d'altres explotacions:

- L'explotació es reconvertirà en cicle tancat, transformant llocs d'engreix en llocs de truges de cria. De tal mena que tots els porcells s'engreixen en l'explotació. Cada lloc de gorrina de cria equival a 6'5 llocs d'engreix.

- Les ajudes estaran destinades a este fi esmentat i a les mesures sanitàries d'acondicionament d'instal·lació i a les mesures que eviten el contacte entre granges de gorrinos veïnes i d'altres fonts de contagi.

Una volta fetes les inversions no cal-

drà que augmente el nombre de llocs de porcs.

B) EXPLOTACIONS AMB POQUES GARANTIES HIGIÈNIQUES:

Hauran d'estar situades en zones que es caracteritzen per explotacions de reduïdes o per ser terres de poca productivitat.

Les ajudes es concediran per inversions destinades a **construir o renovar edificis**, amb la fi de millorar la situació de la porcada o baconada des del punt de vista de la higiene, la qualitat de producció, les condicions de treball i la protecció del medi ambient.

Una vegada fetes les inversions el nombre de llocs de porcs, no caldrà que augmente.

Les explotacions vistes en els punts A i B hauran de disposar d'1 Ha. de terra agrícola per 100 llocs d'engreix. A més a més els ramaders hauran de complir els

requeriments establerts en el RD 808/87.

Aquestes ajudes esmentades en els punts A i B deixaran de ser aplicades el 31 de desembre del 1990.

C) Ampliació d'explotacions de porcs:

Per tindre dret a l'ampliació d'explotacions caldrà produir el 35% dels aliments consumits pels porcs.

El límit màxim d'augment auxiliable serà de 300 llocs d'engreix per explotació, no superaran després de la millora els 800 llocs per explotació. Indicant que cada lloc per truja de cria equival a 6'5 llocs d'engreix.

Aquestes quantitats s'incrementaran per tres en les inversions sol·licitades per explotacions associades.

Els ramaders hauran de complir els requeriments establerts pel RD 808/87.

JOAN JUAN

**CAJA RURAL PROVINCIAL
DE CASTELLÓN**
Su caja fuerte

Durant aquest llarg període, degut als problemes sorgits en la impressió de la Guia Bibliogràfica de la comarca dels Ports perquè s'havia de trametre juntament amb el número 13, hem rebut molta correspondència de la que us en fem un resum. Com ja sabeu, totes les revistes les podeu trobar a la Biblioteca de Morella. Si hi ha alguna altra informació no dubteu a demanar-nos-la.

- ACCIÓ CULTURAL DELS PAIS VALENCIÀ ens trameta la revista del mateix nom i que tracta sobre el dret d'autodeterminació i sobre la TV3. També ens adjunta un dossier que parla de Morella, editat amb motiu del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

- L'ASSOCIACIÓ FESTA NACIO-

LA BÚSTIA

NAL PAISOS CATALANS ens envia informació del premi "Països Catalans - Solstici d'estiu" dotat amb 100.000 pessetes.

- LA CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA ens envia 3 opuscles de "Com et diuen que pretenen informar els ciutadans i ciutadanes del País Valencià de quin és el seu nom en valencià i donar-los a conèixer els mecanismes legals per arribar a identificar-se plenament amb els noms valencians. Per a més informació podeu anar a l'oficina comarcal situada a Morella.

El Conseller ens convida a dues conferències sobre pintura barroca.

- EL DIRECTOR GENERAL DE MEDIOS DE COMUNICACION SOCIAL de la Generalitat Valenciana ens agraeix la nostra col·laboració i amistat.

- Continuem rebent la revista CANFALL.

- COSTA BLANCA ens envia el seu periòdic des del mes de novembre.

- EL MUSEU DEL MONTSIÀ ens trameta el seu informatiu i un tríptic sobre conèixer el Delta amb bicicleta a la primavera.

- PRESENCIA EVANGÈLICA ens fa arribar els números 107-108 de la seua publicació.

- LA SOCIETAT EVANGÈLICA ens envia tres sobres ben plens de papers.

- L'ASSOCIACIÓ CULTURAL ALAMBOR de Benicarló ens informa en tres circulars diferents de les seues activitats culturals i artístiques.

- LA II FIRA NÀUTICA - PESQUERA de Sant Carles de la Ràpita ens informa de les seues activitats.

GENERALITAT VALENCIANA

OFICINA D'INFORMACIÓ, INICIATIVES I RECLAMACIONS

CASTELLÓ

CENTRE D'INFORMACIÓ

La Generalitat,
ara més prop

GENERALITAT VALENCIANA PRESIDÈNCIA

PREGUNTE EL QUE NECESSITE

L'informarem sobre els aspectes generals de l'Administració de la Comunitat Autònoma. Sobre la seua estructura, funcions i procediments.

CENTRE D'INFORMACIÓ

ATENEM LES SEUES RECLAMACIONS

Podrà formular totes aquelles queixes i reclamacions que estime convenient per sentir-se desatès o lesionat en els seus drets.

POT SUGGERIR-NOS LES SEUES INICIATIVES

Acollirem totes les iniciatives que serveixen per a millorar la nostra Administració. Seran rebudes, classificades i trametes a l'òrgan competent.

CORREUS:

Telèfon: 23 84 13
23 85 08

Li facilitarem la informació que necessite sobre l'Administració de la Comunitat Autònoma Valenciana.

VISITE'NS:

Plaça de la Pau, 18

Si vol, l'atendrem personalment.

ESCRIBU'NS:

Plaça de la Pau, 18
12001-CASTELLÓ

Les seues preguntes, suggerències i reclamacions, seran degudament contestades.

SERVEIS TERRITORIALS

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació Territorial
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Comissaria d'Informació
- Castelló

Plaça de la Pau, 18
Tel. 23 84 13

Recuperem el nostre patrimoni

Dansa dels llauradors

Autor: Julià Pastor Aguilar

Dansa del Gremi dels Llauradors, que es balla a les Festes Sexennals a Morella.

La descripció de la dansa està basada en l'observació directa i els records de l'autor, vídeos, fotografies i el testimoni personal del Sr. Eleuterio Querol, que és l'actual mestre assajador.

DANSANTS: 18 dansants. Nou xiquets i nou xiquetes.

VESTUARI

Xiquetes: (La descripció del vestit es base en el vestit de Maria Teresa Salvador, que va eixir de llauradora l'any 1988).

Sinagües blanques amb randa i passacintes a la part baixa.

Faldetes de domàs blau planes de davant i amb el volt fet a la part posterior amb plecs a la cintura.

Cosset: la part del cos de la mateixa roba que les faldetes, amb una randa blanca frunzida al coll. Les mànigues de mussolina blanca fins al colze. La resta de la màniga que tape el braç és de randa. Damunt de la mussolina i a la part exterior del braç porten -als dos braços- un llaç de cinta de seda blanca en forma de creu amb un floró al mig fet de lluentons i pedreria que ho subjecte. Les dos cameres de la cinta que pengen són d'igual longitud, van brodades, guarnides i rematades amb un serrell dorat el final del qual arribe al límit del braç quan està doblegat.

Cinturó de 10 cm. d'ample Recte de dalt i en una mica de panxa a la part inferior. A la part de dalt va seguit per un galó dorat. A la part de baix porte serrell dorat. Enganxat al cinturó, al costat que done a la part de dins de la formació de la dansa porten un llaç de característiques paregudes als de les mànigues. En este cas la cinta és més ampla i els penjolls lliures, que arriben quasi fins al nivell de l'acabament de les faldetes, són de mida diferent. El de davall és més llarg que el de damunt.

Manteleta. Només es porte el dia de l'entrada de la Maredeu.

És de roba de tul o blonda, amb una mica de forma a la part alta que s'acoble als muscles. Porte tres nivells distribuïts

de forma equidistant fets de galó dorat i randa d'uns 5 cms. d'ample. La manteleta va guarnida amb penjollets i lluentons. Per la part de davant se subjecte amb un punxonet.

Mocador. Mantó de manila. Va subjectat amb un fermall al pit i passant les puntes per davall del cinturó.

El tocat del cap és prou historiat. Monyo pentinat amb pataca detràs de la forma com tècnicament es pugue. Dins de la pataca va enganxada la pinta feta a mà amb pedreria de colors i penjollets. Als dos costats de la pinta van dos agulles crusades amb el cap ben guarnit amb pedreria i penjollets. A la part de davant de la pinta i als dos costats porten dos ramets de floretes fetes de roba.

Les sabates blaves amb llaç de sabater. Es subjecten amb una cinta que es cordé amb una civella a la part exterior del peu.

Calces blanques calades.

Les llauradores porten el braç que done a l'exterior de la formació de la dansa una cistelleta de vimen folrada per fora amb cintes de colors, plena de flors que cauen cap a fora i a l'anseta porten enganxat un llaç com el de les mànigues.

Collars i braçalets a discreció, però amb tendència a l'abundància.

A la mà contrària a la de la cistella porten unes castanyetes menudes, normalment de fusta de boix i treballades amb dibuixos fets a navalleta. A la part posterior de la mà que porte les castanyetes va un llaç blanc amb floró al mig, sense caps penjant.

Les xiques tenen dos faldetes, mocador i toquilleta. Les faldetes més llüdes i la toquilleta de blonda formen el vestit de gala que es porte el dia de l'entrada de la Maredeu i el dia de la festa pròpia. Les altres faldetes i el mantó per als altres dies.

Xiquets: (La descripció del vestit dels xiquets està feta sobre dos vestits, que té la Sra. Emèrita Mestre. Un correspon a son tio Guillermo Mestre, que va eixir de llaurador l'any 1916 i l'altre a son germà Manuel, que va eixir de llaurador l'any 1928).

FIG. 1

Barret o capell (Fig. 1): La forma és de quadrat situat en forma romboidal que en obrir-se i posar-se al cap adopta una forma sensiblement cònica per la part de dalt. Està format per dos peces enganxades pels dos cantons de dalt (1 i 2). El cartó que forme l'armacó està folrat de vellut negre per fora i de roba fina, també negra, per la part de dins. La part exterior, tant davant com darrere, porte un galó dorat pel perímetre a modo de marc i un motiu central brodat en or. El motiu central, en el cas que descrivim, el componen unes roselles i unes espigues envoltades per unes estrelles més menudes. El remat dels dos costats de baix (3 i 4) es fa amb una randa blanca molt frunzida recoberta per una randa negra.

Dels punts A i B ixen unes vetes que es niquen baix de la barba perquè el barret quede afermat al cap. Els costats 1 i 2 van plens de floretes de roba que continuen fins al vèrtex de dalt i d'allí ix un ram recte de la mateixa longitud que la diagonal del quadrat sobre el que està construït el barret. Al ram de dalt i a les flors dels costats s'afegixen penjollets brillants.

La camisa, de coll dur amb botó i passador. També porte dos passadors al pit, enlloc de botons, per cordar-la.

Un jopeti de seda o ras blanc, folrat per baix. La màniga és fins al colze, d'on ix una randa blanca cap amunt, que fa com un volant i una altra llarga blanca que continue la màniga. Al límit de la roba i escomençament de la randa hi ha una beïna amb una veta que permet fixar la màniga al braç. A la part exterior del colze porte un floc de veta en forma d'escarapel·la amb els dos caps penjant. El de dins més llarg que el de fora. Cada penjoll porte dos serrells dorats. El jopeti és amb solapa girada amb randa a la part de dins i rematada amb galó a la part de fora. La part esquerra amb flors i dorat i la dreta brodada. El galó de les solapes va donant tota la volta a la part final del coll, per darrere. A la junta del coll amb el jopeti hi va un serrelllet dorat. A la part de l'esquena, de la sisa per avall van vàries sanefes dorades brodades horitzontals i equidistants. L'última és la que done tota la volta al jopeti. A cada final de sanefa hi va una veteta penjant. En el punt d'anclatge de les cintes hi ha un cuquet i una perleta. La volta de davant i baix del xaleco porte randa blanca i a la part de damunt el galó dorat.

Calçotets blancs acabats en randa al mateix nivell que el pantaló. Uns dits davall del genoll.

Saragüells amb aixelleró i els carnals rectes. Van fruzits a la cintura amb una veta. A la part baixa dels carnals porten les mateixes sanefes i galons de l'esquena. L'últim adorn de tots és un serrell dorat. L'extrem del carnal remate amb randa blanca per baix recoberta per una de negra més llarga.

Faixa d'estam (d'espigueta) roja, nugada amb un gran llaç al costat.

Calces calades blanques.

Les espartenyas de careta menuda amb vetes lligades fins al genoll.

Al punt d'on s'enganxen els saragüells, a la part exterior del genoll, van dos flocs com els del colze, amb els finals penjant i amb dos serrells cada cap.

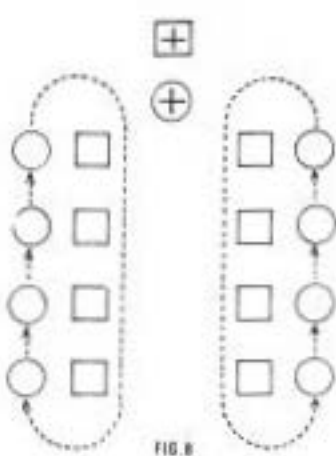
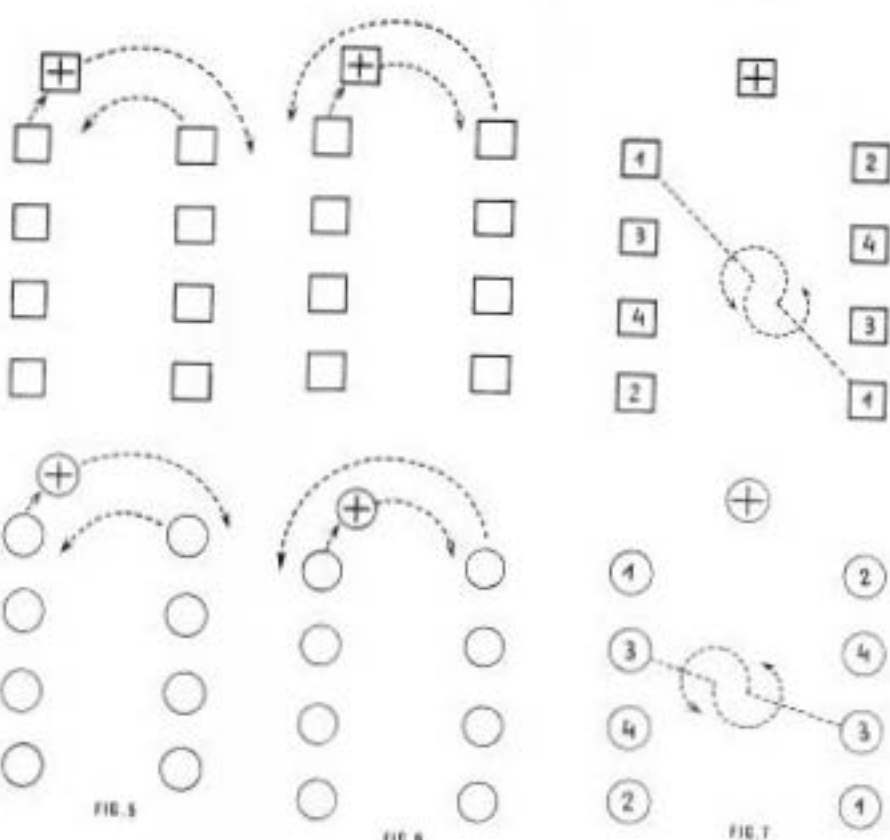
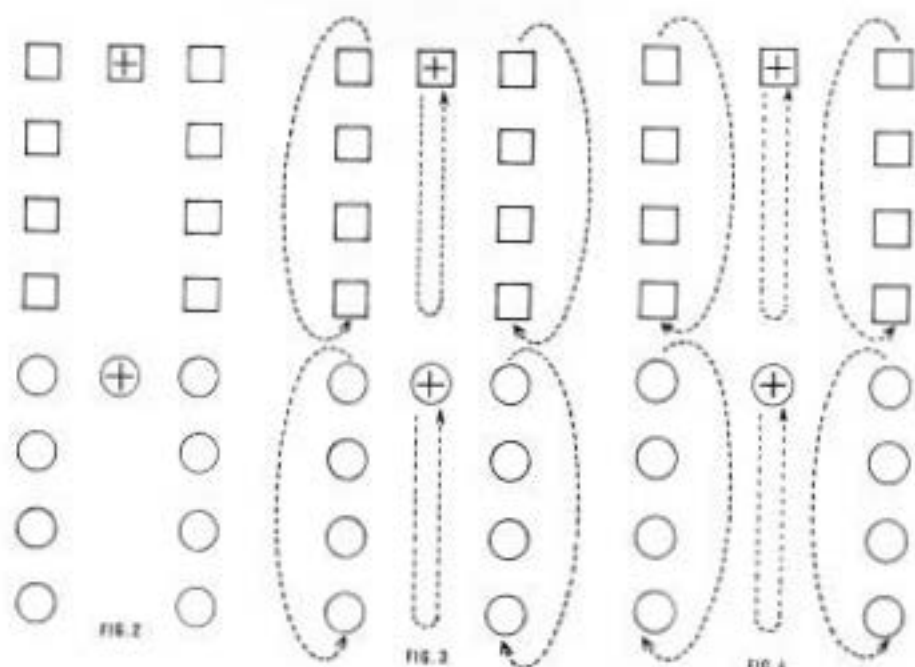
A les mans porten castanyetes amb dibuix treballat, de pastor. A la part de darrere de la mà amb un floc com el dels braços i les cames, però sense els penjolls.

El xiquet del mig porte un aladre menut de fusta penjat a l'esquena.

DISPOSICIÓ DELS DANCANTS:

Els xiquets van davant i les xiquetes a continuació.

La disposició tant dels xiquets com de les xiquetes és la mateixa. Dos fileres paral·leles de quatre persones i el que va davant i al mig del grup dels xiquets o de les xiquetes, al mateix nivell dels dos dansants primers. (Fig. 2).

Els xiquets porten castanyetes a les dos mans i els braços doblegats cap amunt amb els colzes tocant del cos.

Les xiquetes només porten castanyetes a la mà que done a la part interna de la formació. L'altra mà la porten a la cintura i del canell penge la cistelleta plena de flors.

PAS DE LA DANSA: El típic de totes les dances, acompanyat del so de les castanyetes al mateix ritme del tabal. Està descrit a la dansa dels teixidors i a la dansa d'arts i oficis (AU? 11, 13).

MÚSICA: Interpretada amb dolçaina i tabal segons les partitures que es detallen.

Hi ha versions escrites als "CÀRDERS DE MÚSICA FOLKLÒRICA VALENCIANA", de l'Institut valencià de musicologia (1). També hi ha una versió gravada en el Vol. VII de la Fonoteca de materials de la Generalitat Valenciana: **MORELLA, tocs tradicionals de dolçaina.**

MODALITATS DE LA DANSA PAS D'AVANÇADA

Seguint el ritme de tabal i acompanyant-se del so de les castanyetes amb el pas típic de la dansa i en la disposició de la figura 2.

CARAGOLS

Primer: Els dos primers dansants volten cap a fora del grup i, ballant, ballant, van a posar-se al final de la fila. Els altres segueixen. Quan tots han fet la volta la formació queda com al principi. El del mig mou al mateix temps que els dos primers. Se'n va cap a rere sol i quan trobe els dos primers torne amb ells. (Fig. 3).

Segon: El mateix moviment de volta, però ara per dins, fins que es posen al final de la fila corresponent. El del mig fa el mateix moviment que en el caragol anterior. Va ballant fins a darrere i torne pel mateix camí. En l'anada va junt amb els dos primers. (Fig. 4).

Tercer: El del mig se posa a l'inici de la filera de l'esquerra i descriuen una volta, els de l'esquerra per la part de fora i la filera de la dreta per la part de dins, fins a retrobar la formació inicial. (Fig. 5).

Quart: El mateix dibuix que el cas anterior, però la filera de l'esquerra va per dins i la filera de la dreta per fora. (Fig. 6).

Cinquè: Els guies (xiqueta i xiqueta) se queden quietos ballant de cara a les formacions respectives. A continuació el primer de l'esquerra i l'últim de la dreta van a trobar-se, seguint la diagonal de la formació. Quan es troben al mig es donen la volta per la dreta i tornen al seu lloc de partida. Després ho fan l'últim de l'esquerra i el primer de la dreta. A continuació el segon de l'esquerra i el tercer de la dreta i, per últim, el tercer de l'esquerra i el segon de la dreta. En acabat els guies es posen en la posició normal cap a avant. (Fig. 7).

Sisè: En sentir la gaita els xics es situen de cara a fora i el del mig, un poquet desplaçat dels altres, de cara a la formació.

Les xiques avancen per situar-se de la manera següent: la xica que va al mig es pose de cara al xic del mig. Les altres

xiquetes, per la part de fora, s'encaren als xics fins quedar emparellades.

Les parelles ballen encarades la primera part de la melodia, que correspon a les dos paradetes. A la segona part de la melodia, les xiques canvien de parella de ballador avançant un lloc. Les que estan al primer lloc, passen a l'últim per la part de dins de la formació. Això se fa quatre vegades.

Quan ja s'han fet els quatre canvis de parella s'ona la tercera part de la melodia i es posen tots de cara per avant. Els xics se'n van anant i les xiques s'esperen fins a reconstruir el quadre normal de la dansa. (Fig. 8).

NB! El xiquet que va al mig, el dia de la provessó general diu una relació de salutació a la Maredeu de Vallivana, en nom del Gremi de llauradors, davant de la Confraria. Després ja no s'incardine a la dansa, sinó que continue la provessó davant mateix de la penya de la Maredeu, on s'afegix després el Sant Miquel de la Taronja del carrer de la Font.

Altres consideracions

1.- Gonzalo Puerto, el llibre de danses procesionals de Morella i el Maestrat, comenta que els dansants de la dansa dels llauradors al Forcall portaven tots l'aladre penjant de l'esquena (2). Això voldria dir que el cas actual de Morella és només una simplificació?

2.- També diu que els que van al mig, xic i xica, eren dos majors que podrien anar, segurament, de directors de la coreografia de la dansa, sense necessitat de portar el mestre director.

3.- Últimament els xiquets porten una M grossa brodada amb lluentons al capell. Es desconeix quin és l'origen i el significat.

Notes

1.- (1951) Cuadernos de música folklórica valenciana. Tom. II, Núm. 9: **Canciones y danzas de Morella, Forcall, Todolella, Castell de Cabres.** Diputació Provincial de València.

2.- PUERTO MEZQUITA, G. (1956): **Danzas procesionales de Morella y el Maestrato.** Edició facsimil de 1980, Diputació Provincial i Mancomunitat turística del Maestrat. Castelló.

**Servei Oficial
Land-Rover Santana i
Suzuki.**

Vehicles tot terreny

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

*Aprofiteu les
ofertes Ford!!!*

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

**Servei Oficial Ford
Vehicles nous i usats**

ORELLA ESCRIVANA

La mancomunitat culpable del cementeri

He sentit dir que la *Mancomunitat Turística del Maestrazgo* té la responsabilitat de què la nostra comarca pugue estar entre les candidates a col·locar-li el mort del Cementeri Nuclear. Per dues coses: la primera per confondre el personal amb aquest nom expansista i pel que es veu és com si ens hagueren conquistat i ara resulte que nosaltres també som Maestrat, la segona perquè amb el seu eslògan "EL MAESTRAZGO: DONDE EL SILENCIO HABLA" ha portat els dels residus a pensar: quin lloc millor per a un mort que on el silenci parle...?

Dubtes Hamletians

"Manar o no manar, este és el dilema"

A Morella, tots fan la mateixa pregunta, però es refereixen a coses ben diferents. Aquells que no manen a l'Ajuntament s'estan preguntant insistentment: "Qui mane a l'Ajuntament?" I els que manen, ells no s'ho pregunten, quan s'ha de decidir alguna cosa als plens, els fan la pregunta als eters aspirants: "qui mane a l'Ajuntament?" (no sabem si la transcripció és exacta, o si van afegir alguna exclamació, com per exemple: "qui mane, eh...?")

Un problema de «cloaques»

L'altre dia vaig sentir dir a un "el problema de Morella són les cloaques. Ací tot va igual per baix com per dalt".

Això de manar que haurie de ser una canalització de la racionalitat, és una canalització d'allò que ha d'anar per baix terra. Si a més afegim el problema dels urinaris... Quanta escatologia! Ell va dir, però: *merder!*

No ha faltat qui imitant a la Trinca cante:

"Qu'est-ce que c'est ce merder?
preguntare el socialista
La revolució de la immundícia
qu'est-ce que vous avez pensé?"

La lletania de la democràcia

Encara que vos paregue mentida, a l'Ajuntament de Morella estan d'allò més ben avinguts per a una cosa insòlita: Resen una lletania a dos veus. L'oposició fa les seues preguntes i els que

manen responen preguntant: ací qui mane? Com les coses religioses, es repeteix fins a l'infinit.

<i>Corpus festa</i>	<i>Ací qui mane?</i>
<i>Alcantarilla</i>	<i>Ací qui mane?</i>
<i>Urinaris</i>	<i>Ací qui mane?</i>
<i>Construir sense llicència</i>	<i>Ací qui mane?</i>
<i>Escriure a "Morella"</i>	<i>Ací qui mane?</i>
<i>Multes</i>	<i>Ací qui mane?</i>
<i>Escola-llar</i>	<i>Ací qui mane?</i>
<i>Pressupost municipal</i>	<i>Ací qui mane?</i>
<i>Polígon industrial</i>	<i>Ací qui mane?</i>
<i>Planificació de futur</i>	<i>Ací qui mane?</i>

A més, per seguir amb el tema religiós, a la revista dels que no manen es pot llegir constantment: *los mandamientos d'Opinión se encierran en dos: "Amarás a Construcciones Generalitat sobre todas las cosas i el poder dels que manen como a ti mismo"*.

Més lliçons magistrals de periodisme

La nova estratègia de la "fulleta" és no donar cap raó de no haver eixit durant un any; deu ser per si algú no se n'adone, tampoc cal fer-li-ho saber.

I parlant de saber, no tenim cap notícia de quan eixirà la crònica d'aquell cronista imprencindible amic dels rí-cuelos d'AU!, passats quasi dos anys ja

no li cal patir per precipitar-se, encara es deu estar documentant, possiblement la traurà puntualment amb la del pròxim Sexenni.

Tampoc no sabem si és que no volen explicar què entenen per estudiant degà perquè no es pugue comprovar si coincideix o no amb la persona que va eixir.

L'altre dia vaig sentir aquestat tonadeta:

"La premsa de Morella
és molta però val poc
i pa rostir una sardina
l'arrastre per tot lo foc".

Morella està girada

Diuen que més val una imatge que mil paraules. A la revista "Morella" podeu vore la concepció del poble dels que la fan: al revés. Les fotos del cor de l'església (quina irreverència!) i la de l'Ajuntament, lapsus molt significatiu...

Picassent

Amb molta satisfacció he pogut sentir que la gent diu: "Xè, això sí que ho han fet bé". M'agradaria només haver d'escriure coses bones, però ja podeu comprovar que no en deixen.

Al començament de la Costa de l'Arrapat, han posat un indicador que diu textualment: "Morella, ciutat agermanada amb el poble de Picassent", a més, al costat, han plantat uns pinets. Enhorabona!, vos demano que d'ara endavant em doneu ocasió per felicitar-vos moltes vegades; no una, ni cent, sinó mil; com aquell que conec que diu que ell no és de Picassent, sinó de Picamil.

PUBLICACIONS

Estudi dels noms de les edificacions aïllades del terme de Morella

Ferran Arasa

En el núm. XXXV del Butlletí de la Societat d'Onomàstica, corresponent al primer trimestre de 1989, E. Querol i Puig publica un interessant article sobre els noms de les edificacions aïllades del terme de Morella. Aquest és el primer estudi de toponímia que es publica a la nostra comarca, i esperem que no siga més que el primer d'una llarga llista de treballs que permeten la preservació del seu ric patrimoni onomàstic. L'autor ha triat el terme del seu poble nadiu, el més extens de la comarca, amb 387 km. de superfície, per recollir un total de 291 nuclis aïllats que són la base del seu estudi.

Per al recull s'ha enquestat a diverses persones conixedores del terme i s'ha utilitzat una variada documentació escrita com el **Capbreu** de l'any 1443, el **Padró d'habitants de Morella** de l'any 1896 i el **Llistat de denes i de Masos** de 1906. El treball s'estructura en quatre apartats. En el primer s'estudien els noms genèrics de les edificacions aïllades: mas, casa, torre, caseta, casilla, hostel, fàbrica i batà. En el segon s'estudia la divisió territorial del terme en deu parts, les denes, que l'autor agrupa segons la referència comuna que les relaciona: aigua (Primera i Segona del Riu, Font d'en Torres), formes del relleu (Roca, Muixacre, Morella la Vella, Coll i Moll), vegetació (La Pobleta i Herbeset) i propietat (Llavis), amb dubtes sobre Castellons i Vespa.

En tercer lloc s'estudien les formes de denominació de les edificacions aïllades. L'autor distingeix entre denominació per descripció i denominació per relació. En el primer grup inclou els noms orogràfics, els relacionats amb l'aigua, els derivats de les característiques del camp, els derivats de la pedra i les cavitats, els derivats de la situació del mas, els relacionats amb el sol, els relacionats amb la vegetació, els procedents de l'existència en el lloc d'elements afeigits i els relacionats amb alguna característica del mas. En el segon grup inclou els noms procedents d'un antropònim, els relacionats amb algun esdeveniment, els relacionats amb algun ofici o activitat, els relacionats amb alguna qualitat

del propietari i els hagiòtopònims. Una anàlisi estadística que revela la lògica supremacia dels noms relacionats amb el propietari tanca aquest capítol, el veritable nucli temàtic del treball. La quarta part s'ocupa dels aspectes gramaticals, estudiant tant l'estructura gramatical dels noms com llurs elements constituents.

Es tracta d'un treball rigorós i exhaustiu, innovador i modèlic en el seu gènere, al qual poques esmenes se li poden fer. Només a les notes, a la lletra petita que tan sols els curiosos escorcollen, trobem algunes qüestions puntuals sobre les quals poden fer-se precisions. Hi ha un grup de noms del qual l'autor no veu massa clara llur significació: sembla que majoritàriament corresponen a renoms i tenen, per tant, una composició molt diversa, però hi ha alguns com **Torrassa** (torre=construcció) que no resulten tan problemàtics. D'altra banda, es nota a faltar bibliografia en l'estudi crític d'alguns arabismes que encara són vius, com **Gibalcolla** (apareix documentat en 1239), amb dos elements, el primer àrab i el segon llatí, que signifiquen el mateix: muntanya; i **la Llacova** (apareix documentat en 1194), un orònim amb significat de Costera. Quant a **Pobleta**, no és més que el diminutiu de Poble, possiblement en referència a un llogaret anomenat **Andador** (també un arabisme: el lloc de Guaita) que en 1291 rep carta pobla.

En resum, hem de felicitar-nos –i felicitar també l'autor– per aquest treball que marca sens dubte una fita en els estudis comarcals. Esperem que servisca d'esperó a altres estudiosos de la comarca per seguir aquesta línia d'investigació. Aprofitem l'ocasió per avançar que el pròxim any 1991 se celebrarà a Castelló de la Plana el XVIè. Col·legi General de la Societat d'Onomàstica, una oportunitat immillorable per donar a conèixer la riquesa onomàstica dels pobles de la nostra comarca. Des d'ací encoratgem els estudiosos de la comarca a realitzar estudis sobre els noms de lloc o de persona dels nostres pobles per presentar-los a aquesta reunió.

**Mira i Casterà,
Joan Francesc (1989):
Els treballs perduts,
3 i 4, Sèrie «la Unitat»,
135, València, 334 pp.**

Sota un títol a primera vista enigmàtic, **Els treballs perduts**, s'amaga una molt bona, diuen, novel·la. Per un cantó hi ha un bibliotecari valencià amb un gran somni: Fer a València una Gran Biblioteca, la millor. Per l'altre cantó, tot ben barrejat, les fantasies eròtiques del protagonista, Jesús Oliver, i unes reflexions sobre el País i la seua vida cultural, que l'autor vehicula a través de la boca i les idees del protagonista, el nou habitant del Palau Oliver, seu de la que serà la millor biblioteca d'Europa.

A més, podem detectar un regust pessimista. Malgrat els hercúlics esforços del protagonista en pro de la pròpia cultura el(s) treball(s) es perd(en). Ací podem trobar punts de contacte amb la realitat. Eixes referències a la realitat reforcen constantment la versemblança de la novel·la: El marc urbà de València, que el lector pot recórrer mentalment si coneix la ciutat; o les freqüents referències a la vida popular i la tradició, que l'autor, com a bon antropòleg, domina sense problemes, des de les nostres muntanyes dels Ports, que ha estudiat i coneix prou bé; fins a la seua Horta de València natal.

Mira és, a part, un mestre de la llengua i té un finíssim sentit de l'humor. Cal, per tant, que aneu amb quatre ulls amb les expressions i els dobles significats de les paraules que apareixen al llarg de les 12 jornades en què és dividit el llibre. Un llibre que podeu llegir d'una tirada, però haureu de tornar a rellegir-lo per descobrir tot el suc que té. Cada personatge pot ser un símbol, cada nom un enigma. La faena del lector és trobar tot això...

CARLES RIPOLLÉS

VIAJANDO

POR CASTELLON Y SU PROVINCIA

E. Diaz Manteca y F. Olucha Montins. • M. Cruzado Cazador.

DIPUTACIÓ DE CASTELLO

OPINIÓ

A continuació reproduïm una de les conferències que va organitzar l'Associació Amics de Morella i la seua comarca la setmana anterior a la seua reunió anual:

Les Escoles Tallers, una invenció postmoderna

Per Antoni Ortí

El títol podria tindre una funció merament d'etiqueta, o també una funció més o menys estètica. Però en este cas, la intenció és comunicativa. És a dir, intente ser ell mateix el propi missatge, el propi contingut.

Per tant, centraré el discurs en l'explicació del que entenc per «invenció» i per «postmodern», i com s'apliquen a les escoles tallers eixos dos conceptes. D'ahí poden resultar teories amb capacitat per preveure el futur, encara que, donada l'experiència de quasi tres anys, confesso que el que pretenen és explicar el que ja ha succeït.

Entrant en matèria, direm que el terme invenció s'aplique en un sentit pròxim a l'utilitzat per Nietzsche. Com a exemple citaré un text de 1873 que diu:

«En algún punto perdido del universo, cuyo resplandor se extiende a innumerables sistemas solares, hubo una vez un astro en el que unos animales inteligentes inventaron el conocimiento. Fue aquél el instante más mentiroso y arrogante de la historia universal».

Deixant a part altres aspectes d'este text que no vénen al cas, ens centrarem en la paraula «invenció». Segons la interpretació de M. Foucault, quan Nietzsche empre el terme invenció (en alemany *Erfindung*) ho fa en oposició al terme «origen» (en alemany *Ursprung*).

Esta aplicació que ha fet al coneixement, la sosté també contra Schopenhauer queixant-se de la seua pretensió de buscar l'origen de la religió, com si eixe origen tingueren un sentiment metafísic, implícit. Però, per a Nietzsche la història no és això, no es fa d'eixa manera. En un moment determinat va passar alguna cosa que la va fer aparèixer. La religió va ser fabricada, no existia anteriorment. Hi ha una oposició fonamental entre la gran continuïtat de la *Ursprung* descrita per Schopenhauer i la rup-

tura que caracteritza a l'*Erfindung* de Nietzsche, que estendrà eixa anàlisi a la invenció de la poesia i a la invenció de l'ideal.

Per tant, ¿quines són les característiques de la invenció? Per una part, constata una ruptura en oposició a continuïtat, i per altra part, té un començament xicotet, baix, pot ser fins i tot mesquí i inconfesable. De totes maneres, l'historiador no ha de tenir temor de les mesquineses ja que les grans coses s'han format així, de mesquinesa en mesquinesa. Per tant, a la solemnitat de l'origen, fa falta oposar, seguint un bon mètode històric, la menudesa meticulosa i inconfessable d'estes fabricacions i invencions.

Eixe és el sentit que li vull donar jo també a la paraula «invenció». Però abans de fer l'aplicació a les escoles-tallers, passaré a explicitar què és el que vull dir amb el terme «postmodern».

En principi post-modernitat s'oposa a modernitat. I per aquella s'entén l'estat de la cultura després de les transformacions que van afectar a les regles de joc de la ciència, de la literatura i de les arts a partir del segle XIX. El punt clau d'esta transformació es trobe en la classe de **relacions** que s'estableixen entre el **saber narratiu** i el **saber científic**.

El primer que s'ha de reconèixer és que el saber general no es redueix a la ciència, ja que esta només admitiria discursos **denotatius**, és a dir, discursos als que correspon dir vertader o fals. La ciència seria un subconjunt de coneixements.

Però el terme saber comprén, a més a més, un conjunt d'enunciats amb criteris com serien els d'eficàcia, justícia, felicitat, bellesa, etc.

Ara bé, la forma per excel·lència d'eixe saber és el **relat**. Jean-François Lyotard, a l'opúscul titulat «La condició postmoderna» atribueix al relat les següents funcions:

1) El relat permet definir els criteris de competència de la societat.

2) El relat no s'emmarque en un llenguatge determinant, sinó que admet una pluralitat de jocs de llenguatge, ara bé, sempre en una perspectiva de conjunt. Per tant, conté coneixements de flora i fauna, per exemple, així com les prescripcions corresponents al que es pot i al que no es pot fer, per tal de valorar conductes, etc.

3) La transmissió dels relats transmet, al mateix temps, els criteris per saber dir, saber escoltar, i saber fer, declarant-se, al mateix temps, com a **repetit des de sempre**.

4) El relat té per sí mateixa l'autoritat. No necessita legitimació.

Per contra, el saber científic es mou amb altres supòsits.

Per exemple, l'afirmació de Copèrnic declarant circular la trajectòria dels planetes supose:

1) Que el que efectue la proposició (el destinador) diu la veritat a propòsit del referent (la trajectòria dels planetes). És a dir, que se supose capaç de proporcionar proves del que diu, i capaç de poder refutar tot enunciat contrari.

2) Supose que el destinatari pot donar el seu acord o negar-lo ja que se li suposen les mateixes qualitats que al que fa la proposició. És clarament un criteri oposat al d'«autoritat», que consistiria en valorar les afirmacions no per sí mateixes, sinó per la persona que les diu.

3) Pot ser referent, és a dir, es pot parlar de tota matèria que pugue ser provada, o bé que pugue ser provada falsa.

4) Del primer punt i del segon se'n segueix un quart que seria la didàctica: l'estudiant (destinatari) no sap el que sap el mestre (destinador), però, pot aprendre i convertir-se en expert amb idèntica o superior competència.

COMPARACIÓ DE LA PRAGMÀTICA DELS DOS SABERS

EL SABER CIENTÍFIC

1. Exigeix l'aïllament d'un joc de llenguatge: el denotatiu, excloent a tots els altres.
2. No és un saber compartit per tots; sinó només pels d'una determinada professió o companys qualificats.
3. Els enunciats de ciència admeten la seua provisionalitat i no mai estan salvats de poder ser refusats. Busquen, a més a més el perfeccionament, la renovació. La caducitat és totalment conscient.
4. El joc de la ciència implique una temporalitat diacrònica, és a dir, una memòria i un projecte, per tant, una història i una voluntat de futur.

EL SABER NARRATIU

1. Admet una pluralitat de jocs de llenguatge: prescriptius, denotatius, performatius.
2. És un saber comú a tots els que integren una comunitat. Existeix un consens afí al que es done en el costum.
3. El saber narratiu no considera la possibilitat de fets que escapen al seu poder interpretatiu. Tot està previst i ahí resideix el seu poder.
4. El temps del saber narratiu és circular, no considere el progrés acumulatiu, sinó la repetició. És un saber des de sempre, immemorial.

CONSEQÜÈNCIES

Les regles de cada saber són específiques. Els enunciats considerats bons en un, no ho poden ser en l'altre. Els criteris pertinents no són els mateixos en un i altre.

La ciència no té necessitat de ser legitimada per part del saber narratiu, però sí per la seua pròpia part.

El saber narratiu no valora la qüestió de la pròpia legitimació que exigeix proves i arguments. Si el saber científic aplique el seu mètode al saber narratiu constatarà la manca d'argumentació i de proves, i el classificarà com a primitiu, salvatge, autoritari, ignorant.

El saber científic vorà amb bons ulls que la llum penetre a l'oscurantisme i procurarà civilitzar, educar, desenvolupar. L'actitud del saber científic sobre el narratiu comporte la desaparició d'este transformant-lo en aquell.

DUES CARACTERÍSTIQUES DE LA SOCIETAT POSTMODERNA - DESLEGITIMACIÓ

L'auge de la tecnologia a partir de la Segona Guerra Mundial i el redespigament del capitalisme literal ha accentuat els medis d'acció i el gaudir individual de béns i serveis. Però per explicar la pèrdua de credibilitat del gran relat, s'ha d'atendre als gèrmens continguts als primers relats del segle XIX. La ciència positiva ere presentada com un saber necessitat de legitimitació com expressió d'un procés universal (la Vida de l'Esperit -Hegel-). Però això no és més que un primer pagament en el reconeixement dels jocs de llenguatge autònoms. Si primer hi ha una exigència del beneplàcit d'uns sabers respecte als altres, el relax d'eixa exigència deixarà emancipats una sèrie de sabers que arribaran a duplicar-se com ocorre en la psicologia filosòfica i la científica.

Quede clar que la ciència jugue el seu propi joc, i que no pot legitimar als altres jocs del llenguatge. A més a més s'afegeixen nous llenguatges: llenguatges màquina, noves notacions musicals, el llenguatge del codi genètic, per no parlar de la física dels quanta o de la relativitat.

La conseqüència és la deslegitimació.

- PERFORMATIVITAT

Encara que el llenguatge científic és incapaç de legitimar els altres àmbits, sí que necessita una metallenguatge que done compte de la seua coherència interna. És la funció de la lògica. Però en contra de la creença popular, els científics reconeixen limitacions internes en els seus formalismes, els quals exigeixen: **consistència** (no se poden admitir paral·lelament una proposi-

ció i la seua contrària), **decibilitat** (capacitat de decidir si una proposició qualsevol pertany o no al sistema) i **independència d'axiomes**, d'uns respecte dels altres. Però els llenguatges formals no compleixen tots els requisits. Això és el que es vol expressar quan es diu que la ciència tampoc es justifique a si mateixa, sinó que deu el seu estatut a l'existència de llenguatges amb regles de funcionament que no poden ser demostrades, sinó que són objecte d'un **consens entre experts**. Exigir este consens significa **abandonar el llenguatge denotatiu propi de la ciència i entrar en el llenguatge prescriptiu, propi del llenguatge narratiu**.

Estes dificultats o inclús la impossibilitat de coherència total, sense bades, desplaça el lloc privilegiat d'allò «vertader» cap a criteris pràctics. El pertinent no és ni allò vertader, ni allò just, ni la bellesa... sinó **allò eficient**: Una «jugada» tècnica és «bona» quan funcione millor i/o quan gaste menys que una altra.

Dones bé, crec que és performatiu, és a dir, pràctic, eficaç, considerar les Escoles-Taller com a una invenció pròpia d'una societat postmoderna.

Que és una invenció signifiqui, segons el que hem dit, que té una localització en unes circumstàncies temporals i que possiblement tinguin alguna nota de mesquinesa.

Efectivament és fàcil localitzar les primeres Escoles a l'any 86, i també és cert que hi ha un component mesquí: el problema de l'atur.

Per tant, tenim que les Escoles-Taller han aparegut per circumstàncies molt concretes, possiblement per la idea i el propòsit d'una persona, que, en este cas, és l'arquitecte i humorista Peridís, i pel suport institucional. Tenim també que

TALLERES HONORIO

Agencia
RENAULT

Hostal Nou, s/n Teléfono 16 01 91 **MORELLA**

segueixen un criteri performatiu: és a dir, d'eficàcia.

La definició que done l'Ordre Ministerial del 30 de març de 1988 diu:

«Las Escuela-Taller y las Casas de Oficios son programas públicos de empleo-formación que tienen como finalidad cualificar a desempleados, preferentemente jóvenes menores de veinticinco años, en alternancia con el trabajo y la práctica profesional, favoreciendo sus oportunidades de empleo en ocupaciones relacionadas con la recuperación o promoción del patrimonio artístico, histórico, cultural o natural, así como con la rehabilitación de entornos urbanos o del medio ambiente y la mejora de las condiciones de vida de las ciudades».

Esta definició, analitzada des d'una perspectiva «moderna» o narrativa resulte un tant sorprenent, mentre que des d'una perspectiva postmoderna es pot considerar com prou genial.

La qüestió és que la definició conté quatre criteris en principi diferents:

Primer: «a desempleados»

Segon: «cualificar»

Tercer: «trabajo, práctica profesional»

Quart: «recuperación del Patrimonio»

Atenent al primer criteri, és una assistència social.

Atenent al segon, és una escola.

Atenent al tercer criteri, és una empresa.

Atenent al quart criteri, és no només una empresa, sinó una empresa especialitzada.

Si una cosa només aconseguix tot això, evidentment ix molt ben parada de l'anàlisi postmoderna. No es pot demanar més performativitat.

Però per una altra part, pareix impossible reduir els quatre objectius a un sol llenguatge, o a un sol criteri, com exigiria la societat moderna.

Que això és aixina ho demostre el fet de que les Escoles-Tallers entre sí són molt diverses. Depenen molt de les circumstàncies de cada Escola. Això té l'avantatge de que comporte grans possibilitats d'adaptació, i, almenys el desavantatge de no poder ser compreses per part de mentalitats «modernes», ja que s'ha de tenir una gran facilitat per a passar d'un llenguatge a un altre. És a dir, del llenguatge assistencial, al

MORELLA

ESCOLA-TALLER

docent (escola), al sindical-empresarial, i al d'especialista en Patrimoni. Llenguatges irreductibles com hem dit, i com es veu clarament si s'estire el que comporte cada un d'ells.

Fem una mica de prova:

* ELS ALUMNES des del punt de vista assistencial:

Han de ser els desocupats, no passe res si són marginats. S'ha d'intentar la seua reinserció social.

* Des del punt de vista docent:

Haurien de tenir certa capacitat d'aprenentatge, i cert hàbit d'estudi.

* Des del punt de vista empresarial:

Haurien de rendir el temps que estan a l'escola taller per aconseguir la plusvàlua necessària per a la factibilitat de l'empresa.

* Des del punt de vista d'especialització:

Haurien de ser, a més a més, dels millors, ja que es va a treballar en el Patrimoni i no val a badar.

* EL SOU des del punt de vista assistencial:

És correcte l'aplicar el salari mínim, inclús el 75 % si la jornada realment treballada té eixa proporció.

* Des del punt de vista docent:

No s'haurie de tenir salari. Per contra, s'haurie de pagar per rebre ensenyament.

* Des del punt de vista empresarial:

No és prou el salari mínim. S'ha de cobrar el salari que correspon segons el conveni pertinent, que en

la seua major part serie el de la construcció.

* Des del punt de vista de l'especialització:

Haurie de ser un salari per damunt del conveni ja que comporte treballs especials.

* ELS MESTRES des del punt de vista assistencial:

Haurien de ser psicòlegs, sociòlegs.

* Des del punt de vista docent:

Per damunt de tot, haurien de saber ensenyar, tindre pràctica docent i coneixements de pedagogia.

* Des del punt de vista empresarial:

Haurien de tenir, per damunt de tot, capacitat per a fer treballar la gent, com a bons encarregats que controlen i disposen tot el necessari perquè les obres avancen.

* Des del punt de vista de l'especialització:

Haurien de ser especialistes, grans coneixedors de les tècniques, bons professionals.

* ELS OBJECTIUS des del punt de vista assistencial:

Es compleixen simplement pel fet de facilitar ingressos a una gent que d'una altra forma no els tindria. A més a més, mentre estan a l'Escola, estan controlats. La convivència per sí mateixa justificaria l'existència de les Escoles, com a factor d'integració social.

* Des del punt de vista docent:

L'objectiu és aprendre, si un no aprèn, sobre.

* Des del punt de vista empresarial:

L'objectiu és la faena, si un no treballa, sobre.

* Des del punt de vista de l'especialització:

L'objectiu és la restauració i la rehabilitació, és a dir, l'obra.

QUAN TÉ SENTIT I QUAN NO EL TÉ UNA ESCOLA TALLER:

* Des del punt de vista assistencial:

Té sentit quan hi ha atur i persones socialment problemàtiques. No té sentit si això no se done.

* Des del punt de vista docent:

Té sentit sempre que interesse que hi hagi gent que aprengue un ofici. No té sentit si això no fa falta.

* Des del punt de vista empresarial:

Té sentit si s'aconsegueix una mínima producció, si no, no.

* Des del punt de vista de l'especialització:

Té sentit si hi ha Patrimoni que restaurar o rehabilitar.

Davant de tants de criteris incompatibles, irreductibles, en una cosa estareu d'acord amb mi: Les Escoles-Taller comporten un grau molt elevat de complexitat, no són de cap manera senzilles. És impossible que puguin donar satisfacció a tots els punts de vista. Teòricament quasi tenim raons per poder dir que això és impossible que pugue funcionar.

El que passe és que existeix un factor que catalitzi la teoria: és la realitat.

Els alumnes són els que són.

El sou és el que és.

Els mestres són els que són.

I tots ells fan possible que les obres siguin les que són.

Però ahí no acabe tot. Només s'ha atés a les dificultats inherents a la pròpia manera de ser concebudes les Escoles-Tallers en general. Però l'Escola-Taller de Morella té una dificultat afegida.

La qüestió és la següent:

L'Escola-Taller de Morella, com totes, és un invent postmodern. Però ¿Es postmoderna la societat morellana?

Eixe anàlisi és de gran utilitat no només per a este assumpte concret, sinó per a totes les manifestacions socials. Possiblement la resposta a eixa pregunta facilitaria una hipòtesi per interpretar i inclús preveure les accions/reaccions dels morellans.

Sigue com sigue, referent al nostre cas farie falta explicar certs comportaments dels morellans respecte a l'Escola.

Per exemple:

– ¿Per què quan la nova encarregada del despatx d'UGT (que és de Vilafranca i per tant, no coneguda al poble) va a buscar un pis el primer que li pregunten és si és de l'Escola-Taller, per a donar-li'l o no?

– Per què quan algú de l'Escola Taller va a una carnisseria tots se'l o (se la) miren com a un bitxo estrany?

– ¿Per què quan li posen una multa per aparcament prohibit a un de l'Escola, les autoritats i els veïns

ho agarren com un gran triomf, se feliciten mutuament i ho proclamen orgullosos a la Direcció de l'Escola: «¿Hem multat a un de l'Escola, 10.000 cuques, 10.000 cuques!»

– ¿Per què quan algú a una conversa de bar vol estar segur que la seua afirmació serà ben rebuda per tots diu per exemple: «Els de l'Escola-Taller són tots uns drogats i malfainers, i efectivament no hi ha cap discrepància (és clar que no ho diran davant de segons qui).

– ¿Com és possible explicar tot això i més?

– Si la hipòtesi consistent en que la societat morellana es mou amb esquemes narratius, moderns, és a dir, del segle passat, pot ser comprendrem certes actituds.

En principi qualsevol cosa nova és sospitosa, ja que trenque el costum, se n'ix d'allò al que tots estan acostumats.

Una societat tancada necessita defensar-se de tot allò que sigue diferent. I no només això, paradoxalment, necessita d'allò diferent per a reafirmar-se a sí mateixa. La cosa és clara. ¿Com podríem els morellans tenir un sentiment tan gremial, quasi direm que de classe, si tots els pobles tingueren un castell, unes muralles i unes festes sexennals? ¿O com podrie la persona adonar-se de que és diferent de tota la resta si no fore perquè les coses li oposen resistència com la taula a la pressió de la mà, la costa per amunt al moviment de les cames, la llum del sol als ulls...? Sort que existeixen els pecadors, perquè si no els sants no se n'adonarien de que ho són. Sort que hi ha homes caxets, perquè si no els alts no podrien ser considerats com a tals. És a dir, que el sentiment d'individualitat, sigue personal o d'un poble, depèn directament del grau d'oposició, de confrontament, de diferència. No és d'estranyar que els pobles individualistes busquen i remarquen les diferències. És una qüestió de supervivència com a tals pobles individuals. Només això serà suficient per autoritzar qualsevol afirmació que contribueix a defensar la diferència, passant a un pla secundari la qüestió de si és o no veritat.

Per tant, si a més a més resulta que la novetat implique a gent d'altres poblacions, encara pitjor.

I si la novetat és complexa i necessita per tant una anàlisi més que simple, la cosa encara pinte més negre. El desastre està garantit

si s'aplique la màxima narrativa, moderna, del segle passat, consistent en que tots poden parlar de tot, en contra de la màxima postmoderna que diu que només els que saben mereixen ser escoltats. Però a Morella això no és així. Ací podria afegir una altra experiència meua. Sabieu que tots els morellans són entesos en organeria? De fet qualsevol es permet opinar al respecte.

Sigue com sigue, una cosa és evident. L'Escola-Taller de Morella existeix a pesar de molts de morellans, ja que si bé és segur que tenim defectes, el que és imperdonable, penso, és l'actitud absolutament negativa que durant este temps hem patit.

També és veritat una altra cosa. L'Escola-Taller de Morella existeix gràcies a molts morellans i gent de tot arreu. Començant pels col·laboradors més pròxims: els mestres i els alumnes. També estem contents amb els nostres subministradors i amb els professionals que han col·laborat i han treballat amb nosaltres, o per a les obres que fem nosaltres. D'una manera general hauríem de dir que hem trobat sempre una actitud positiva en tots aquells amb els que hem tingut relacions per qüestions de treball. Això s'estén també a les relacions personals. La gent de l'Escola, penso, s'ha guanyat l'apreci dels que conviuen a diari amb ells, o com a mínim, han establert unes relacions normals. Per contra, les actituds negatives s'han situat més que res a nivell de converses de bar o de carrer. El que passe és que donada la facilitat del sistema narratiu per acceptar com a vàlida qualsevol cosa sense comprovar-la, eixes converses adquireixen més pes del que deuriem, sobretot, si, com hem dit, contribueixen a marcar la diferència, és a dir, la identitat.

Repetixo: l'Escola-Taller de Morella existeix a pesar de molta gent, i també gràcies a molta gent. El que s'ha aconseguit a nivell personal és molt difícil de valorar. Cadascú ho sap. Però és molt possible, que almenys per a alguns, l'Escola hage donat les condicions de possibilitat per a adquirir una professió. Si compteu el temps que ocupe en la vida d'una persona la pràctica professional convindrem en que això és molt important.

Altres coses són més evidents, encara que també, penso, d'una importància inferior. Són les obres que s'han realitzat.

Creació

Vallivana (V)

És llei de vida, filla, que la dona està feta per viure amb l'home i és precis formar una família, pujar una casa i tindre fills -em die ma mare molt sovint.

Jo sempre ho havia acceptat com un fet natural i inqüestionable. I precisament per això, aquells anys de joventut, Trini i jo no paràvem d'anar al ball, els dissabtes i diumenges, clar.

Ja teníem edat de festejar i el ball ere el lloc de trobada amb els xics, el lloc de xerrar i començar un possible festeig.

El primer xic que em va fer posar la carn de gallina va se l'Agustí, el fill de l'amo; i no només a mi, sinó a totes les xiques que treballàvem a la fàbrica.

Agustí ere un xicot molt templat; no massa alt, però ben plantat. Tenie els cabells negres i uns ulls foscos. Ere molt simpàtic i també molt atrevit.

Son pare, el senyor Tomàs, volie que el seu fill tinguere estudis, però a ell li agradaven poc els llibres. Mai havie segut un bon estudiant, tot al contrari. Preferie el ball, les tavernes i les xiques, al llibres.

Aixina que, finalment, son pare va decidir fer-lo treballar a la fàbrica i li va donar el torn de la matinada, el de les cinc del matí, a vore si d'aquesta manera, canviave de parer.

L'entrada d'Agustí a la fàbrica va ser molt ben rebuda per totes les que feem aquell torn. Encara que no ho diem, Agustí mos fee anar a totes de bòlit. Aixòes vee en les cares de totes nosatros quan el miràvem.

I ell, que ho sabie, no fee més que arriar-se a l'hora d'esmorzar; sobretot el dilluns no parave de dir:

-Ala xiques, que ja s'ha acabat el ball. Desperteu-vos!

Li agradave fer comentaris a les que tenie més confiança.

-Glòria, anit estaves molt ben apuntalada, eh!

-I tu Maria, xè que bé vas ballar el passadoble amb Ramón.

Estave al corrent de tot el que passave al ball. Tenie un control de la situació pròpia d'un policia. Ara que, no m'estranye perquè es passave la nit voltant com un "moscardo" i passejant per davant de totes nosatros que, aparcades en bateria, esperàvem amb impaciència que ell, a poder ser, o un altre, ens tragueren a ballar.

Mentre esperàvem, anàvem mirant i comentant amb les que teniem al costat, tots els *ets* i els *ats* del que allí passave.

Després d'unques quantes torejades, Agustí es decidie per la més bonica, davant la mirada decepcionada de totes les altres que, esperàvem ansioses poder ser les elegides. Però no va poder ser; ni Trini ni jo, que somiàvem sovint ballar amb ell, van poder fer realitat el somni de sentir el seu cos prop del nostre i comprovar que li agradàvem una miqueta.

Poc temps després, Agustí va començar a festejar amb Lolita, una xica que no coneixiem massa ja que, de menuda havie anat a les monges. Encara que, no ere una bona balladora ni massa bonica, ere de casa bona. No ere tonto, no l'Agustí -dien a la fàbrica. Nosatros ja sabiem que *pa senyor i pa gorrino s'ha de vindre de raça*.

Encara que festejare, Agustí seguie estant al corrent de tot. Ara quan anava al ball ja no passejave davant de nosatros. Però per sort, Trini i jo; més Trini que no jo, seguim sent el blanc dels ulls d'altres xics més asequibles, que drets i des d'una certa distància, miraven a les xiques que, sentadetes a les cadires, pareixiem les mongetes de la capelleta del carrer de la Marededéu, en any de festes.

Trini fee temps que em parlave de

Roman, un xicot que vivie al seu carrer i que treballave amb son pare d'electriciste. Ja fee unques quantes setmanes que se'l mirave amb molt bons ulls; i ell, que ho sabie, l'havie treta a ballar unques quantes vegades.

Molt contenta, una nit de festes d'agost, quan tornàvem a casa, em va dir:

- Vallivana, aquesta nit Roman se m'ha declarat. M'ha demanat si vull ser la seva nòvia.

-I tu, que li has dit?

- Què vols que li diga dona, pos que sí, que estava molt contenta.

- M'alegro per tu, Trini.

Però no m'alegrava per mi, perquè això volie dir que ja no podria anar amb ella al ball. I ella que va notar la meua preocupació, em va dir:

- No te cal patir que cada tapadora trobe el seu topí.

El festeig de Trini i Roman anave per avant. I va arribar el moment en què allí jo no pintava res, només estava fent de farol. Aixina és que vaig fer una retirada a temps.

Durant les següents setmanes, no vaig anar al ball. L'única amiga que tenia ja festejave, i jo, la veritat, no tenia prou amistat ni confiança amb les altres xiques per anar al ball amb elles.

A casa, ma mare em seguia repetint que ere llei de vida que la dona està feta per viure amb l'home i que calie formar una família, pujar una casa i tindre uns fills.

Sort que el meu pare contestave dient:

-Deixa a la xica tranquil·la, que encara és jove i temps tindrà per a tot.

Però ma mare, no contenta amb eixa resposta, seguie a firmant:

- Mira que si no t'espaviles, et quedàrs per vestir sants.

I el meu pare die:

- Més val vestir sants, que despullar borratxos.

Nati

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

DES DEL 1900
L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

Marquesa F. Sol, 2

MORELLA - Tel. 16 01 74

TRADICIONS POPULARS

La Banda de Música Per DOMI PASTOR

La Banda de música de Morella havia estat dirigida des de feia molt de temps pels hòmens de casa el Xocolater, coneguts pels Grandortins. El director de la banda, que jo recordo de molt menuda, era el Sr. Manuel Ortí. Jo ja el recordo com una persona d'edat. Son pare ja havia fet de director i dos o tres dels fills formaven part de la Banda. Açò pareix que dixé demostrat que era una família de raïls musicals i que ho anaven cultivant. Encara recordo obres com l'Alsaciana i Bohemios dirigides per ell.

La Banda tenie establerts uns compromisos amb l'Ajuntament, perquè determinats dies –pocs– havia de tocar debades, fent un passacarrer o donant una serenata a la costereta de Roman. El senyal més clar que se feia serenata era vore com els empleats de l'Elèctrica, abans de sopar, penjaven a la costereta de Roman un focus gros. Ja sabíem que de nit hi havia serenata. Les serenates se feien sempre en dies assenyalats: el dia de Corpus de nit, –si se'n feia el dia del majoral la pagava ell–, el dia de la Maredeu d'agost i els tres dies de fira: dissabte, diumenge i dilluns.

La Banda també tenie l'obligació d'eixir als combregars i a la professó de Sant Julià. Els altres dies que eixie a tocar era perquè algú ho pagava.

Hi havia també un costum sentimental i emotiu que quan morie un xic o xica jòvens, la Banda anava a l'enterrament tocant una marxa fúnebre. El difunt es portava a braços i el clero anava a buscar el difunt a la casa. La Banda anava tocant des de la casa del difunt fins a la porta dels apòstols de l'Arxiprestal, –on quedava el difunt damunt d'una taula, mentre els hòmens entraven dins a fer els responsos, (les dones se quedaven a casa resant rosaris)–, i des de l'Església fins a la Font de Colom on hi havia una capelleta de la Maredeu de Vallivana i se feia la despedida del dol.

Quan el Sr. Manuel Ortí va deixar la direcció de la Banda, l'Ajuntament va contractar un foraster per dirigir-la. Com els "fondos" de l'Ajuntament no han estat mai molt sobrats, el contracte de la persona que havia de dirigir la Banda indicava que ademés havia de ser escriptor de l'Ajuntament i aixina se compensava el sou de director. Van contrac-

tar un senyor, que li dien José Antón Veiga, de Galícia i va vindre amb la seua família.

Moltes vegades les persones tenim sensacions inevitables, pel que fa al sentiment, i les qüestions de simpatia o antipatia inicials nos porten sovint a criteris equivocats, que després s'han de rectificar.

Jo era molt menuda –tenia 9 anys– i no puc arribar a comprendre els motius per què els jòvens de la Banda li van agarrar una mala inclina d'aquelles que fan època i no el podien estomagar de cap manera. Uns dien que era massa exigent. Uns altres, que no sabia per a on anava. El cas és que aquell home, entre uns i altres, es va trobar amb un ambient molt hostil.

Per aquell temps, no recordo si el 28 o el 29, va haver un certamen de bandes a Castelló. Van assajar molt i van baixar amb molta il·lusió. Desconec quina va ser la causa, però al públic de Castelló no li va agradar. No sé si ho van fer bé o malament. El cas és que els jòvens estaven molt enfadats amb el director i com per aquell temps s'estilava molt lò de traure cançons i romanços a les grans ocasions, van acordar entre tots fer-li'n un al Sr. Veiga.

Jo tenia entès que l'autor d'allò era només Felipe Beser –molt jove "entonces"–, però després, al cap d'un temps, me van assegurar que també havia col·laborat un mestre morellà que li dien Joan Gasulla. El cert és que jo i la meua quadrilla d'amigues vam anar a demanar-li'l a Felipe.

Es cantava amb la música del tango "A MEDIA LUZ". I feia aixina:

"Corrientes, tres cuatro, ocho,
Morella a Castellón
presentó a su gran banda
y a su grande director,
Tipo que es poco amable
de Galicia o de Londón.

Lo cierto es que el muy gallego
se las da de gran señor
y no es más que un trasto inútil,
que mejor le sentaría
por batuta un azadón.

Señor Veiga, cuide Usted
sus orejas, ¡por favor!
A ver si así aprende
a armonizar mejor.

¡Señor Veiga, al hotel!
Que allí estará mejor
y mientras pague el pueblo
disfrute Usted, Señor.
Requintos, trompas, fiscornos,
trompetas i saxofón.
¡Jóvenes, estad alerta!
Que se os burla este Señor.
¡Pollinos! Por alabaros.
¡Borregos! Por otro don.
Vosotros debéis comprarle
las orejas de cartón,
Las que el público pedía,
pues por premio merecía
tan precioso galardón.
Señor Veiga cuide Usted
sus orejas, ¡por favor!...

Mos ho vam dependre tota la sagaleria del poble i ho cantàvem per a on venie bé.

Per demostrar, potser, que ell no tenie tota la culpa, aquell mateix estiu la Banda de Morella va donar un concert al quarter de Sant Francesc dirigit per Mancisidor –el fundador de la Mancy– de Vinaròs. De veres, de veres no sé si el va pujar Veiga per tal de justificar-se o el van buscar els jòvens per demostrar que Veiga no valie.

El senyor Veiga, al remat, va haver de marxar del poble, però abans nos va deixar la música i la lletra d'un himne que s'havia de cantar el dia la "Fiesta del arbolito".

El Sr. Veiga va ser substituït pel Sr. Ricardo Berenguer, que vivie amb la seua dona, Elvira Guerra, al carrer de la Sabateria on ara és casa Quelo. El Sr. Ricardo va morir al carrer de les Calçades en plena guerra civil.

Anem a vore què era això de la "Fiesta del Arbolito", que nos ha eixit pel rogle.

Es tractava d'una festa infantil promoguda per l'Ajuntament i dedicada a plantar arbres. Ja s'havia fet una altra vegada. Alguns arbres d'aquelles plantades ja han estat tallats per vells.

Eixíem tots els xiquets i xiquetes de les escoles i col·legis de Morella amb els professors una tarda a l'Alamera. L'Ajuntament donava berenar a tots els xiquets. El berenar el traïen amb unes canastres de pastar i consistie en un panet i un xoriç prou sequet per minjar cru, d'aquells que venien a manollets, i després una paperineta d'avellanes torrades. Els xiquets cantàvem el següent himne:

la Pa-tria que-ri da que-re-mos hoy hon-
 rar la tar-de nos con-vi da
 va-mos pues a plan-tar . Los tiern-os ar-bo-li-tos
 gran bos-que for-ma-rán , cui-dad-las a-mi-gui-tos que e-llos ya cre-cer-
 rán . Los más pin-ta-das a-ves can-taron a-le-grí-a ,
 sus cán-ti-cos su-a-ves a-le-gra-ron el dí-a . A-
 le-gres re-no-ve-mos los bos-ques tan fron-do-sos , que
 pron-to lo-gra-re-mos sus fru-tas más cu-pio-sos , y
 la ar-bo-ri-cul-tu-ra co-bra-rá su es-plen-dor . y
 prís-ti-na her-mo-su-ra la Pa-tria del a-mor .

"A la Patria querida
queremos hoy honrar.
La tarde nos convida,
vamos pues a plantar.

Los tiernos arbolitos
gran bosque formarán.
Cuidadlos amiguitos
que ellos ya crecerán.

Las más pintadas aves
cantan con alegría.
Sus cánticos suaves
alegrarán el día.

Alegres renovemos
los bosques tan frondosos,
que pronto lograremos
sus frutos más copiosos.

Y la arboricultura
cobrará su esplendor.
Y prístina hermosura
la Patria del amor."

Per a un dia de l'arbre, organitzat per
l'Ajuntament nos van fer dependre
l'himne que havie fet el Sr. Veiga. Fee
aixina:

"Hermoso es el día
que avanza triunfante
enfrente del solio
sublime de Dios,
que cruza el espacio
sin fin de los cielos
a traer a la Tierra
la luz y el calor.

Buscando una sombra
plantemos el árbol,
que guarde en su tronco
la savia mejor,
Y así, protegidos
por verde follaje,
que brote del alma
la dulce canción.

¡Oh salve, glorioso,
florido ramaje!

Mañana un refugio
tal vez tu serás.

Quién sabe si un día
tu agreste techumbre
nos brinde un asilo
de dicha y de paz."

La primavera de l'any 1928 el dia de
l'arbre es va programar per un diumen-
ge. Va pitllar uns dies de temporal i va
estar plovent i diluviant tot el sant dia.
No vam tindre més remei que minjar-
mos el berenar dins de costura.

Passem a una altra cosa.

El Sr. Berenguer, que fa un moment
nomenava, va ser també director de la
Banda i escrivent de l'Ajuntament. Fee
acadèmia tots els dies i la cosa anave
amuntó bé.

Com en este món tots ham d'entropesar amb alguna cosa, la Banda va tocar terra suscitant una gran polèmica per tot el poble, ja que per culpa de la política es va dividir la gent en dos bàndols. Ara ho explico amb més detalls.

L'any 1931 ere majoral del Corpus Mossén Daniel Segura—que va ser fusetat en guerra.

Jo no sé el perquè ni l'origen del costum, però sempre sentia tocar la marxa real en entrar i eixir el Santíssim per la porta de l'Església. No m'ho hai explicat mai ni m'ho explico ara tampoc. Havent com hi ha tan bones i estupendes partitures de música sacra, no veig la necessitat de tocar el mateix himne que a les representacions oficials de l'Estat, manifestacions esportives, etc... Quina gràcia van tindre els austríacs de passar-mos esta marxa militar com a himne nacional espanyol!

Tornem al nostre relat.

Abans d'eixir la provessó, el Sr. Berenguer va pensar de preguntar què havia de tocar a l'eixida i entrada del Sagrament—donat que l'himne nacional en plena república ere l'himne del mariscal

lliberal Rafael del Riego i tenie aplicada una lletra prou anticlerical. Ell, per tant, va entrar a la sagristia i li va preguntar al majoral si havia de tocar l'himne nacional. El majoral li va respondre que sí. Per això, aquell any, a l'eixida i entrada del Sagrament la Banda va tocar l'himne de Riego.

En ser l'endemà al matí, festa del Majoral, la provessó del Santíssim fee la volta al Placet. Acudien tots els convidats i la gent que volie. Entre els voluntaris estava jo.

Com ere d'esperar, ix el Sagrament i toquen l'himne de Riego. Una de les devotes de la part de darrere s'ajup, agarre una pedra i la tire contra els músics. Allò va ser com una tea que encèn el foc. I ja me tens a totes les dones acatxant-se a replegar cantals i emprenent els músics a pedrada seca. Els músics van dixer de bufar i es van amagar dins de l'Església. Alguna de les dones va tindre un atac de nervis. Com podreu comprendre no ere cosa de perdre's detall. Fore com fore, jo a primera fila.

Allò no es va acabar aixina. Els músics van presentar una denúncia dels fets

i van indicar els noms de les persones que els havien apedregat. Es va celebrar un juí, que va quedar batejat com el juí de les beates o de les pedrades. Va actuar com a jutge el Sr. Antonio Cano.

El juí va ser molt sonat per les incidències i per algunes de les declaracions que es van fer.

A la gent que declarave no se li demanave jurament sinó promesa i ho havia de fer dient: "prometo". Una de les primeres persones en declarar va ser la viuda d'un militar. Es veu que se li va fer curta la fórmula i va dir: "juro y prometo". Algunes companyeres es van escandalitzar un poc del "juro", perquè volien ocultar part de la veritat, ja que, ademés de lo de les pedrades als músics, en el juí es volie dilucidar lo que havia dit el predicador el dia del majoral. Les pedrades a la Banda el dia de la festivitat havien propiciat que el predicador diguere unes frases per soliviantar els ànims de la gent en contra del règim republicà, per això va ser detingut a Vinaròs, quan se n'anave amb el correu. Motiu cert per saber lo que havia dit el predicador al sermó, ere preguntar-ho a les senyores assistents a la missa.

La declaració d'una aragonesa alta amb faldetes i mocador al cap va sorprendre el jutge, perquè després de repetir-li ell una de les frases que s'atribuïe al predicador, amb una clau gran de ferro de la porta del carrer va pegar trompada a la taula i va dir fort:

– "Coño! Yo juraría que no dijo nada de eso".

Una altra, en preguntar-li per què havia tirat pedres als músics, va assegurar que no n'havia tirat cap. Que lo que sí que havia fet era tirar grapadets de pedruscall (es veu que la mida dels projectils era lo important). El jutge li va preguntar:

– "¿Y Ud. por qué las tiraba?"

– Pos com totes ne tiraven –va respondre-hi dien a Diego a Diego, jo també ne vaig tirar a Diego.

Aixina que no sabie ni del que es tractava.

També van intentar comprometre una

dona, que parlava molt bé amb termes molt polits i que feia servir molt rebé la ironia amb un somriure i uns ulls de innocència que es feia escoltar. No ho van aconseguir.

A l'Església hi havia com a molt vint bancs i les dones feien servir catrets. El jutge li va preguntar a qui tenie prop al lloc on estava assentada. Contestació:

– "Voy al templo para orar y no para ver a quien tengo de vecina".

– "Muy bien". Respon el jutge. "Entonces estaría atenta al sermón. Nos dirá lo que dijo el predicador".

Ella, tota somrient, li conteste:

– "Nunca me duermo en la Iglesia, pero estaba cansada del tragin del día anterior y me dormí durante todo el sermón".

I contestant a tot aixina va conseguir traure-li gravetat al juí.

Crec que no va ser molt alt el cost del juí, que la cosa no va passar a majors. No

recordo lo que tocaven després de tot allò, però l'himne de Riego no el vaig sentir mai més a les provessons.

Està vist que tots no pensem igual. Està clar que, si nos dixem portar per les primeres impressions, fem i diem coses violentes que no fariem ni diriem serenament. És per això que resulte tan bo el consell d'aquell filòsof:

– Aparta't un poquet, compta trenta i voràs com no respons igual.

O aquell altre de l'aigua miraculosa: fes vint glopets sense respirar i voràs què bé contestes.

També voldria dirar ben clar que en tota esta història els músics no tenien res que vore.

El fet és que este juí, ben conegut pel juí de les beates o de les pedrades, va dirar ben patent que d'una cosa de poca importància l'enconament polític va arribar a fer-ne un castell.

SUBSCRIVIU-VOS A LA REVISTA AU!

Ompliu els dos blocs:

NOM _____

DOMICILI _____

POBLACIÓ (i Codi postal) _____

Se subscriu a la revista de la comarca dels Ports AU! pel període d'un any (cinc números: els quatre habituals més un extraordinari d'estiu. Aquest primer), prorrogable, si no hi ha ordre en contra, per un import de 1.000 pessetes.

Aquesta subscripció li dona dret –sense haver d'abonar res més– a ser soci de l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports, podent participar d'aquesta manera en l'organització de les activitats en l'elecció (bé personalment o bé per correu) dels càrrecs de la Junta Directiva.

Feu un cercle a l'opció que trieu:

- Vol ser membre de l'Associació
- No vol ser membre de l'Associació

El diàriano que paguen amb càrrec al meu compte els rebuts que presentarà anualment l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports.

CAIXA O BANC _____

Nº DE LLIBRETA O COMPTE _____

CARRER _____

POBLACIÓ _____

de _____

de 1988.

Firma _____

NOM _____

DOMICILI _____

POBLACIÓ (i Codi postal) _____

Se subscriu a la revista comarcal dels Ports AU! pel període d'un any (cinc números, aquest primer), prorrogable, si no hi ha ordre en contra, per un import de 1.000 pessetes.

El diàriano que paguen amb càrrec al meu compte els rebuts que presentarà anualment l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports.

CAIXA O BANC _____

Nº DE LLIBRETA O COMPTE _____

CARRER _____

POBLACIÓ _____

de _____

de 1988.

Firma _____

ECOLOGIA

L'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports va trametre el dia 9 de gener de 1990 una carta a cada ajuntament de la comarca perquè s'acordare en ple declarar cada terme municipal ZONA DESNUCLEARITZADA. Tots han rebut la proposta perquè la vam enviar amb avis de recepció i ens ha tornat el full de totes les cartes. Ens ha arribat els acords dels plens dels següents ajuntaments:

- LA MATA: 11 de novembre de 1989.

- CATÍ: el dia 7 de desembre de 1989.

- OLOCAU DEL REI el dia 30 de desembre de 1989.

- CASTELLFORT: 3 de febrer de 1990.

Els altres ajuntaments per què no han contestat? és que estan d'acord en què s'instal·le un Cementiri Nuclear al seu terme? Hem de fer que tota la comarca sigui declarada zona desnuclearitzada, llavors iniciarem una forta campanya de premsa per prevenir ENRESA (el nom s'assembla massa a una fatalitat que patim, infima si la comparem amb el que pot vindre) que estem disposats a impedir la mort del futur de la nostra terra.

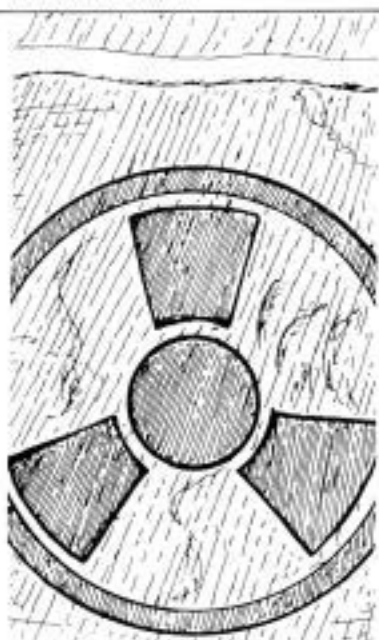
Som un grup de joves de Benassal, Vilafranca i Cantavella que volem contactar amb gent que estiga interessada en moure els temes del cementiri nuclear i la tèrmica (entre altres).

A fi de crear una coordinadora per dirigir i replegar totes les iniciatives.

Si vols treballar per defensar la teua terra, crida'ns a aquests telèfons:

43 10 41, Santi

44 10 43, Nando

Proposta de Grups Ecologistes

En estudiar el món de l'energia nuclear ens trobem sempre amb infinitat de contradiccions i amagatalls a l'hora de donar explicacions a l'opinió pública. Així s'ha ocultat gran quantitat d'informacions sobre greus accidents ocorreguts en Centrals Nuclears i altres tipus d'instal·lacions relacionades amb aquesta forma d'energia. D'igual manera es tracte un tema tan delicat com és l'emmagatzemament dels residus nuclears.

És per açò, que per la nostra part no podem confiar ni en els tècnics d'Enresa ni en persones amb interessos polítics o d'altre tipus quan ens diuen que de moment tan sols estan estudiant les formacions geològiques apropiades. Tots sabem que tant o més important que aquest aspecte, és trobar un emplaçament amb baixa densitat de població (requisit que compleix la nostra comarca) per a què l'oposició veïnal a la instal·lació d'aquest magatzem sigui la mínima possible.

Un antecedent a l'intent d'instal·lació d'un cementiri nuclear (però de baixa activitat i menys perillós) el tenim a la comarca de "los Serranos" (València)

on la fortíssima i exemplar oposició mantinguda pels seus habitants va fer desistir ENRESA del seu propòsit.

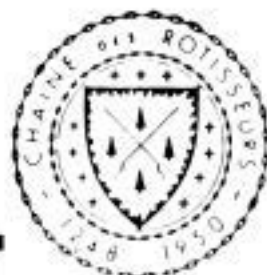
Per aquesta raó, i davant els rumors sobre la possible instal·lació d'un cementiri nuclear d'alta activitat, un grup de gent de diversos pobles (Vilafranca, Benasal, Cantavella, Mosquerola i La Mata) hem format una coordinadora amb la finalitat d'ajuntar esforços. El nostre objectiu és protestar, mitjançant tot tipus d'activitats, contra les agressions que sofreixen les nostres terres i que amb la possible instal·lació d'aquest cementiri es vorien dràsticament incrementades.

Totes aquelles persones que estimen aquestes terres i pensen que no poden permanèixer impassibles davant la lenta, però segura destrucció d'aquesta, poden posar-se en contacte amb nosaltres, bé per col·laborar amb aquesta coordinadora o bé per informar-se de les nostres activitats, escrivint a l'apartat de correus 20 de Vilafranca.

Grup Ecologista
de Vilafranca

HOTEL CARDENAL RAM

RESTAURANT

Roque Gutiérrez Romero
Director Gerent

COSTA SUNYER, 1 - TELÈFON 16 00 00
MORELLA

Bar-Restaurant-Venta «EL CAZADOR»

Barri Hostal Nou, s/n - Tel. 16 07 03

Grups, Banquets, Bodes, Batejos

SEGURA BARREDA, 8

CARRERÓ
DE LA PRESÓ, 5 i 7
TELÈFON 16 03 36

MORELLA (Castelló)

Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en Corder farcit trufat

informa't

JUNTA QUALIFICADORA DE CONEIXEMENTS DE VALÈNCIA **CONVOCATÒRIA**

La Junta Qualificadora de Coneixements de València convoca les proves per a l'obtenció dels certificats oficials administratius de coneixements de valència, que se celebraran en els terminis, dates i llocs següents:

PERÍODE DE MATRÍCULA: Del 4 d'abril al 5 de maig.

PUNTS D'INFORMACIÓ

- Serveis territorials de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- Centres d'Educació Permanent d'Adults.
- Ajuntaments
- Gabinet d'Ús del Valencià de la conselleria de Cultura, Educació i Ciència.

REALITZACIÓ DE LES PROVES

Certificat	Dia	Hora	Localitat
Coneixements Orals	26 de maig	9,30	•Alacant •Gandia •Alcoi •Eix •Castelló •València
Grau Elemental	2 de juny	9,30	•Dénia •Vinaròs
Grau Mitjà	9 de juny	9,30	•Alacant •Gandia •Alcoi •València •Castelló
Grau Superior	16 de juny	9,30	•Alacant •Castelló •València
Correcció de Textos	22 de juny	16,30	•València
Llenguatge Administratiu	23 de juny	9,30	•València
Llenguatge als Mitjans comunic.	23 de juny	16,30	•València

CENTRES DE REALITZACIÓ DE LES PROVES

- Alacant:** I. B. Jorge Juan (Av. General Marvá, s/n.)
Alcoi: I. B. Andreu Sempere (C. Isabel la Católica, s/n.)
Dénia: Centre d'EPA Ramón Ortega (C/ Ramon Ortega, s/n.)
Castelló: Col·legi Universitari (Ctra. Morella km. 1)
Gandia: Institut F. P. (C. Barranc Sant Nicolau, s/n.)
Eix: Institut Politènic (Av. Santa Pola, s/n.)
València: Universitat Politècnica (Camí de Vera, s/n.)
Vinaròs: C. P. de l'Assumpció (C/ Llibertat, 20)

Certificats de Capacitació Tècnica:

València: C.P. Comunitat Valenciana (Av. Pius XII, 34-València)